

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Eve Paugus

**HOOLETALUD EAKATELE – TEENUSE
ARENDAMISE VAJALIKKUSEST PÄRNU
MAAKONNAS TAMMISTE HOOLDEKODU
JA SURJU HOOLDEKODU „VIDEVIK“
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Anne Rähn

Pärnu 2019

Soovitan suunata kaitsmisele.....

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud ““.....a.

TÜ Pärnu kolledžiosakonna juhataja

.....

(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Eakate poliitika ja hoolekandeteenused eakatele euroopas ja eestis. teoreetiline ülevaade	8
1.1. Eakate poliitika Euroopas	8
1.2. Eakate poliitika ja hoolekandeteenused Eestis.....	10
1.3. Sotsiaalne talupidamine. Hooletalud eakatele.....	16
2. Uurimus eakatele mõeldud hooletalude vajalikkusest pärnu maakonnas tammiste hooldekodu ja Surju hooldekodu „videvik“ näitel.....	21
2.1. Ülevaade Pärnu maakonna rahvastiku koosseisust, hoolekandeaustustest eakatele	21
2.2. Tammiste hooldekodu tutvustus	23
2.3. Surju hooldekodu „Videvik“ tutvustus	24
2.4. Uurimismetoodika ja valim, uurimuse läbiviimine.....	25
2.5. Uurimuse tulemused.....	27
2.6. Arutelu ja järeldused	33
Kokkuvõte	36
Viidatud allikad.....	39
Lisad	
Lisa 1. Intervjuu küsimused hooldekodude klientidele.....	45
Lisa 2. Ekspertintervjuu küsimused Põllumajandusuuringute Keskuse esindajale. ...	46
Lisa 3. Ekspertintervjuu küsimused Eesti Külaliikumine Kodukant esindajale.	47
Lisa 4. Ekspertintervjuu küsimused Eestimaa Talupidajate Keskliidu esindajale.	48
Lisa 5. Ekspertintervjuu küsimused Sotsiaalministeeriumi esindajale Arne Kailas'ele.	49
Lisa 6. Ekspertintervjuu küsimused Maaeluministeeriumi esindajale.	50
SUMMARY	51

SISSEJUHATUS

Elanikkonna vananemine on tunnistatud üheks suurimaks ülemaailmseks väljakutseks (Pang, Yuan, Zhang, Packirisamy, 2018, lk 1709). Ühiskonna vananemine tähendab vanema elanikkonna arvu kasvumist ja proportsiooni suurenemist ühiskonnas (Cannon, 2015, lk 454)

Elanikkonna vananemine, mis toob kaasa vanemaealiste osakaalu suurenemise elanikkonnas, on suur ülemaailmne demograafiline suundumus, mis süveneb 21. sajandi jooksul (United Nations, 2013, lk 17).

Rahvastiku vananemine avaldab ühiskonnale sügavat mõju. See mõjutab haridusasutusi, tööturget, sotsiaalkindlustust, tervishoidu, põlvkondade vahelist suhet. (Tesch – Roemer, 2012, lk 7)

Euroopa demograafilise prognoosi alusel tõuseb eakate inimeste osakaal üldises populatsioonis pidevalt. Üle 65-aastaste inimeste osakaal elanikkonnast, mis 2010 aastal oli hinnanguliselt 16%, tõuseb aastaks 2060 väärtusele 29,3%. Selle prognoosi põhjal suureneb nende inimeste arv, kellel on märkimisväärne mõju sotsiaalkindlustussüsteemidele, rahvatervisele ja ühiskonnale üldiselt. (Fuchs, *et al* 2013, lk 2)

2019. aasta alguse seisuga elas Statistkameti andmetel Eestis üle 258 tuhande inimese vanuses üle 65 aasta (Statistikaamet, 2019). Eluea pikenemist saab lugeda ühelt poolt ühiskonna saavutuseks, aga see on teiselt poolt väljakutseks poliitikakujunduses kui ka ühiskonnas laiemalt. Eakate arvu kasvu tõttu ühiskonnas on nii eakate omastel aga ka omavalitsustel ja hoolekande- ja tervishoiusüsteemil järjest suurenev koormus lähedaste ja abivajajate eest hoolitsemisel. Eakate toimetuleku teema on rahvastiku vananemise tõttu aktuaalne nii maailmas üldiselt kui ka Eestis. Väarikas vanaduspõlv, kvaliteetne meditsiini- ja sotsiaalabi peaks olema iga inimese õigus.

Elukvaliteeti saab hinnata kõrgeks, kui eakal on võimalik elada sobilikus ja turvalises elukeskkonnas, ta omab toimivat lähedaste ja sõprade tugivõrgustikku ning tal on võimalikult hea tervis ning endaga toimetulek. (Tulva, Viiralt-Nummela, 2008, lk 75) Võib väita, et eakate toimetuleku ja elukvaliteedi aluseks on nii hea füüsiline kui ka psüühiline tervis ning kindlasti ka elukeskkond.

Käesoleva töö teema aktuaalsus on põhjendatav sellega, et rahvastiku vananemine, eakate osakaalu suurenemine, tingib muudatuste tegemist nii tervishoiu- kui ka sotsiaalpoliitikas, mis toetaks eakate toimetulekut ja võimalikult sobiliku elukeskkonna tagamist.

Rahvastiku vananemine ning seeläbi ka hoolekandeteenuste nõudluse suurenemine ja hooldust vajavate inimeste elukvaliteedi parandamine on päevakorraole tõstnud pikaajaliste hoolekandeteenuste deinstitutionaliseerimise. Selle üheks lähtekohaks on eesmärk, et hooldust vajavad inimesed saaks võimalikult kaua elada enda kodus või saada hooldusteenust kodusid meenutavates kogukondlikes hoolekandetasutustes. (Aaben, Paat-Ahi, Nurm, 2017, lk 6)

Paljude eakate jaoks tähendab tavahooldekodusse elama asumine siiski väga olulist muutust nii elukeskkonna kui ka igapäevategevuse osas. Harjumuspärasest keskkonnast hooldekodusse asumine võib mõjuda negatiivselt nii füüsilisele kui ka vaimsele tervisele. Hooldekodusse paigutades peab inimene enda kodust loobuma ning sellega kohanemine võib olla keeruline. Hooldusteenusele minek mõjutab nii eakat ennast kui ka tema lähedasi – peret või hooldajaid, olles stressi tekitav sündmus (Brownie, Horstmanshof, Garbutt, 2014, lk 1654).

Enamik eakaid inimesi sooviks oma kodus võimalikult kaua elada, kuna nii säilib nende harjumuspärane elukeskkond, sotsiaalne võrgustik ning seeläbi parem elukvaliteet (Luppa, Luck, Matschinger, König, Riedel-Heller, 2010, lk 7).

Ühe lahendusena eakatele suunatud hoolekandeteenuste arendamisel võiks olla sotsiaalne talupidamine ja selle raames hooletalude loomine. Sotsiaalsele talupidamisele pööratakse Euroopa Liidu liikmesriikides üha suuremat tähelepanu. Sotsiaalse talupidamise puhul on talumajapidamise üheks eesmärgiks sotsiaaltoetusteenuste osutamine. Sotsiaalse

talupidamise kliendid võivad olla igas vanuses, see mõjub neile hästi, tõstes nii enesehinnangut, heaolutunnet. (Care -t-farms, 2017)

Kui räägime harjumuspärase keskkonna tagamise olulisusest, siis hooletalude puhul ei pea sihtrühmaks olema ainult maapiirkondades elavad eakad vaid kõik, kes hindavad pakutavat looduslähedast elukeskkonda ning jõukohast tegevuse ja loomadega tegelemise, suhtlemise võimalust.

2016.aastal toimunud uuringu põhjal sotsiaalse talupidamise olukorrast Eestis selgus, et ainult viis ettevõtet nimetab ennast sotsiaaltaluks (Varik, 2016, lk 23). Sellest saab teha järelduse, et Eestis on sellise talupidamise viis alles algfaasis. Uurimusest selgus, et vähese huvi põhjusteks on nii info puudumine, kui ka rahaliste vahendite piiratus. (*Ibid*, lk 40)

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on selgitada välja vajadus hooletalude loomise ning neis eakatele hooldusteenuse pakkumise järele Pärnu maakonnas Tammiste hooldekodu ja Surju hooldekodu „Videvik“ näitel ning samuti tutvustada saadud tulemusi huvigruppidele: Põllumajandusuuringute Keskus, Eesti Talupidajate Keskliit, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, Eesti Külaliikumine Kodukant.

Uurimisküsimuseks antud töös on: kuidas hindavad Tammiste Hooldekodus ja Surju hooldekodus „Videvik“ hooldusteenusel olevad eakad vajadust hooletalude järele.

Uurimisülesanded käesoleva töö eesmärgi saavutamiseks on järgmised:

- anda ülevaade eakate poliitikast ja hoolekandeteenustest eakatele Euroopa riikides ja Eestis;
- anda ülevaade sotsiaalse talupidamise ja hooletalude olemusest;
- anda ülevaade Pärnu maakonna omavalitsusüksustest, rahvastiku vanuselisest koosseisust ja Pärnu maakonna hoolekandetasutustest eakatele;
- viia läbi intervjuud kahes Tammiste Hooldekodus ja Surju hooldekodus „Videvik“ hooldusteenusel olevate eakate hulgas:
- viia läbi ekspertintervjuud Põllumajandusuuringute Keskuse, Eesti Talupidajate Keskliidu, Maaeluministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Eesti Külaliikumine Kodukant esindajatega ning anda uuringu tulemustest tagasiside nimetatud asutustele.

Lõputöö koosneb kahest osast, mis on jaotatud alapeatükkideks. Töö esimeses osas antakse ülevaade eakate poliitikast Euroopas ja Eestis ning eakatele suunatud hoolekandeteenustest. Samuti antakse esimeses peatükis ülevaade sotsiaalse talupidamise ja hooletalude olemusest ning käsitletakse kehalise aktiivsuse ning loomadega tegelemise positiivset mõju eakatele.

Töö teises peatükis antakse lühiülevaade Pärnu maakonna omavalitsusüksustest, rahvastiku demograafilisest koosseisust ja eakatele mõeldud ööpäevaringse hooldusteenuse võimalustest Pärnu maakonnas, samuti tutvustatakse Tammiste Hooldekodu ja Surju hooldekodu „Videvik“. Tutvustatakse samuti uuringu läbiviimise metoodikat ning valimit ning analüüsitakse saadud andmed. Analüüsist lähtuvalt tehakse järeldused ning ettepanekud. Töös lisadena on esitatud intervjuu küsimused hooldekodude klientidele ja ekspertintervjuude küsimused asutuste spetsialistidele.

1. EAKATE POLIITIKA JA HOOLEKANDETEENUSED

EAKATELE EUROOPAS JA EESTIS. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Eakate poliitika Euroopas

Vananemine on loomulik protsess iga inimese elus, mõjutades eelkõige inimest ennast, kui rääkida rahvastiku vananemisest, siis see mõjutab kogu ühiskonda. Seoses vanemaalase elanikkonna arvukuse kasvuga ühiskonnas on hakatud eakatele pöörama suuremat tähelepanu. 2010. aastal oli 65-aastaste ja vanemate inimeste arv maailmas 524 miljonit, aastaks 2050 on see arv eeldatavasti kolmekordne, ehk 1,5 miljardit inimest kogu maailma elanikkonnast. (Healt & Aging, 2017)

Euroopa Liidu statistikaameti (*Eurostat*) andmetel on rahvastiku vananemise suundumus Euroopas juba pikaajaline, ulatudes mitme aastakümnele. Nii suureneb 65-aastaste ja vanemate elanike osakaal igas Euroopa Liidu liikmesriigis. Põhjustena tuuakse välja nii madalat sündivust kui ka eluea pikened. Prognoosi kohaselt moodustavad 65-aastased või vanemad inimesed Euroopa Liidu elanikkonnast 2080. aastaks 29,1%, kui 2017. a oli nende osakaal 19,4%. (Eurostat Statistics Explained, 2018)

Pikem eluiga ja selle saavutamine on kindlasti oluline, aga oluline on ka tagada, et eakas tunneks ennast hästi kogu elukaare ulatuses ning seepärast on tähtis luua võimalused, et tema elukvaliteet paraneks või säiliks.

Demograafilised muutused, ehk siis elanikkonna vananemine, tekitavad uusi väljakutseid kõikidele Euroopa riikidele. Rahvastiku vananemine tingib riikide tasandil nii sotsiaalkaitse süsteemide tasakaalu viimise ja hoolekandesüsteemide reformimise. Suurimaks väljakutseks on eakate kõrge elukvaliteedi tagamine. (Hrast, Kopac Mrak, Rakar, 2013, lk 971)

Eakate osakaalu suurenemine ühiskonnas on toonud päevakorda ka eakate eripära arvestavate inimõiguste olemasolu ja selle teema arengu. 1991. aastal kinnitati ÜRO Inimõiguste Nõukogu poolt eakate inimeste õiguste kaitse põhimõtted, mis jagunevad viieks teemaks. Nende hulka kuuluvad muu hulgas eakate iseseisvus, hooldus, eneseteostus ja väarikus. Põhimõtete aluseks on eakate vajadus hoole, väarikuse, sõltumatuse, eneseteostuse järele ning võimalusele osaleda pere- ja kogukonnaelus. Need põhimõtted tuginevad tasakaalul nii vanemate inimeste ühiskonda integreerimise ja eakate õiguste tunnustamise vahel nii riigis kui ka riigi ja üksikisikute vahel. (Malek & Razzak, 2017, lk 289, 290)

2002. aastal avaldati ÜRO töögrupi poolt põhimõtted, mis peaksid kõikide riikide eakate poliitika aluseks olema. 2002. aastal Madridis toimunud 2. ülemaailmse vananemise assamblee deklaratsiooni põhiohk oli sellel, et eakatega tuleb arvestada kõikides valdkondades – nii teenuste arendamisel või siis keskkonna kujundamisel. (Sirotkina, 2012, lk 5)

ÜRO Peaassamblee poolt loodi 2010. aastal vananemist käsitlev tööühm, mille peamine eesmärk on vanemate inimeste inimõiguste kaitse tugevdamine. Selle tähtsus väljendub selles, et esimest korda on ÜRO liikmesriikide jaoks loodud protsess uurimaks, kuidas paremini kaitsta vanemate inimeste õigusi. (Malek & Razzak., 2017, lk 290)

Euroopa Liit edendab aktiivset vananemist ja nimetas 2012. aasta Euroopa aktiivseks vananemise ja põlvkondade vahelise solidaarsuse aastaks. See tõstis esile vanemate inimeste potentsiaali, edendas nende aktiivset osalemist ühiskonnas ja majanduses ning püüdis anda positiivset mainet rahvastiku vananemisest. Aktiivse vananemise all mõistetakse seda, inimene saaks jääda võimalikult kauaks enda elu eest vastutavaks ja nii on tal võimalus aidata kaasa majandusele ja ühiskonnale. (Eurostat, 2017)

Üheks Euroopat iseloomustavaks jooneks 21. sajandil on rahvastiku kahanemine, samas kui maailmas rahvastiku arv kasvab. Olemasolevate ressurssidega kohandamiseks ja lahenduste leidmiseks on Euroopa Liidu majanduskasvu- ja tööhõive tegevuskava „Euroopa 2020“ välja toonud ühe võimalusena sotsiaalse kaasatuse. Nii oleks üheks võimaluseks vanemaealiste inimeste ühiskonda kaasamist. Kuna Euroopa riikide osas on vähe andmeid, mida võrrelda ja puudub ülevaade mida on teinud riigid, kus on olemas

vanemaealiste positiivne mõju riigi arengule, siis tehti Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi poolt aastal 2009. a liikmesriikidele üleskutse üle-euroopalise vanemaealiste uuringuga SHARE ühinemiseks. Uuringu eesmärgiks on saada ülevaade Euroopa tervise ja vananemise ning tööjõu kohta, üleskutse tulemusel on liitunud 21 Euroopa riiki. (Sakkeus & Abuladze, 2012, lk 9)

SHARE andmete põhjal saab teiste riikide tulemusi näidata kolmes põhilises valdkonnas – majandus, sotsiaalelu ja tervis. Näiteks majandusliku olukorra osas on selgunud, et vanemaealiste elutingimused erinevad oluliselt ja Euroopa riikides, kus on olnud olemas soodustused ennetähtaegsele pensionile jäämiseks, siis seal on oluliselt vähenenud tööjõupotentsiaal. On ka selgunud, et eakatel on depressiooni haigestumise risk suurem Euroopa arenenud riikides, samas Poolas on see hoopis vähem levinud. Põhjustest selgus, et depressiooni tekkimisel on suur seos ennetähtaegselt pensionile jäämisega (Sakkeus ja Abuladze, 2012, lk 11) Sellest võiks järelduse teha, et tegevusetus ja end mittevajalikuna tundmine võib olla depressiooni allikaks. Rahvastiku vananemine annab esitab ühiskonnale järjest rohkem väljakutseid ning tingib sellega tegelemist nii indiviidi kui ka ühiskonna tasandil.

1.2. Eakate poliitika ja hoolekandeteenused Eestis

Eestis oli Statistikaameti andmetel seisuga 1. jaanuar 2019 a. üle 65-aastaseid elanikke 19,6% rahvastiku koguarvust (Rahvaarv...2018).

Statistikaameti rahvastikuprognosi kohaselt 2040. aastaks rahvastiku soo-vanuskoosseis muutub. Selle alusel vananeb rahvastik oluliselt – pensioniealiste (siin on mõeldud 65-aastased ja vanemad) osatähtsus kerkib 2040. aastaks 27,6%-ni. Ülalpeetavate osakaal tööealistega võrreldes kerkib 70,2%-le, see tähendab, et aastaks 2040 on kahe ülalpeetava kohta kolm tööelist. (Statistikaamet, 2014) Asjaolu, et Eesti rahvaarv väheneb ja rahvastik vananeb, tingib muudatuste tegemise poliitikavaldkondades, et oleks tagatud jätkusuutlik sotsiaalkaitstesüsteem ning elanike heaolu oleks kasvutrendis (Sotsiaalministeerium, 2016).

Sotsiaalministeeriumi poolt on eakate poliitika osas välja töötatud „Aktiivsen vananemise arengukava“, mis on aastateks 2013 kuni 2020 ja selle eesmärgid on järgmised (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 8):

- vanemaealised on ühiskonda kaasatud ja sotsiaalselt aktiivsed;
- vanemaealised on õpihimulised ja mitmekülgsest aktiivsed õppijad;
- vanemaealised on tööturul aktiivsed ja oma tööeluga rahul;
- vanemaealised elavad kauem tervena ja hästi toimetulevana.

Elukvaliteedi hindamise osas on tähtsamateks näitajateks inimese isiklik hinnang nii tema tervisliku seisundi kui ka füüsilise heaolu kohta ja need näitajad on olulised ka elukvaliteedi hinnangu osas vanemas eas. Sellised tegurid nagu vaesus, sotsiaalne eraldatus, iseseisvuse kaotamine, üksindus ja erinevad kaotused mõjutavad nii vaimset ja üldist tervist. (Tulva & Kiis, 2001, lk 19)

Valdkondadest, mille kaudu elukvaliteeti hinnatakse saab välja tuua kaheksa põhilist: tervis, töö- ja pereelu ühitamine, haridus, kogukond, turvalisus, valitsemine ja kodanikkond, keskkond ning subjektiivne heaolu (Kõrreveski, 2011, lk 29).

Sotsiaalne kaasatus sõltub vanemaealiste sotsiaalsetest suhetest ja ühiskonnaelus osalemise võimalustest Sotsiaalse sidususe ja kaasatuse teine laiem dimensioon hõlmab sotsiaalseid suhteid ja ühiskonnaelus osalemise aktiivsust. Vananedes inimese kõrvalabi vajadus üldjuhul suureneb ning tema lähisuhete ulatus ja sotsiaalsesse võrgustikesse kuulumine enamasti väheneb. Selle põhjuseks on muutused leibkonnas (nt täiskasvanud laste eraldi elama asumine, abikaasa või elukaaslase surm jm) ja igapäevaelus (nt tööelust kõrvalejäämine), erinevad liikumis- ja osalemispiirangud (nt terviseprobleemid) ning keskkonnatahistused (nt sobivate transpordivõimaluste puudumine, ligipääsetavuse probleemid jm). Üksindus ja sotsiaalne eraldatus suurendavad samas vaimse tervisega seonduvate probleemide riski, mistõttu on sotsiaalsete suhete ja suhtlusvõimaluste säilitamine ja tugevdamine olulised ka tervise ja heaolu aspektist.

Eakate heaolu üheks aspektiks on kindlasti sotsiaalsete suhete kvaliteet ja ühiskonnaelus osamine. Sotsiaalse suhtluse vähenemist võivad tingida nii peresisesed muutused, laste kodust lahkumine või ka elukaaslase surm, samuti enda terviseprobleemid. Nii tekkinud sotsiaalne eraldatus ja üksindus suurendavad eaka vaimse tervisega seonduvaid

probleeme, selle tõttu on oluline, et sotsiaalse suhtluse võimalused säiliks, et tagada seeläbi eaka tervis ja heaolu. (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 20)

Inimese vananedes suureneb ka tema vajadus abi järele. Eesti riik ning kohalikud omavalitsused pakuvad eakatele erinevaid sotsiaalteenuseid nende toimetuleku ning heaolu parandamiseks. Elanikkonna vananemine toob kaasa pingeid riigi eelarvele ning pensioni- ja sotsiaalkindlustussüsteemidele, kuna suureneb nõudlus hoolekandeteenuste järele. Eestis on hoolekandeteenuste korraldus enamuses kohalike omavalitsuste ülesandeks (Sotsiaalhoolekandeseadus, 2015). Kuna kohalikud olud ja rahalised võimalused on piirkonniti erinevad, siis võib võimalike teenuste nimistu ning kvaliteet samuti piirkonniti erineda.

Vabariigi Valitsus on 2016. aastal heaks kiitnud heaolu arengukava 2016–2023, milles rõhutatakse aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse tähtsust (Sotsiaalministeerium, 2016). Sotsiaalne kaitse mõiste läbi kirjeldatakse ühiskonna tegevust, mis tagab inimeste heaolu sotsiaalsete riskide ja probleemide korral. Sotsiaalne kaitse alla kuuluvad pensioni-, ravi- ja töötuskindlustus, erinevad sotsiaaltoetused ja -hüvitised, sotsiaalteenused. (Tasuja, 2017, lk 3)

Eesti Vabariigi Põhiseadus sätestab, et riigi kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse või puuduse korral (Põhiseadus, 1992, §28). Riigi abi tagab kodanikele sotsiaalse kaitse ning sotsiaalse kaitse meetmed saab jagada sotsiaalkindlustuseks ja hoolekandeks.

Sotsiaalkindlustussüsteemi rahastus põhineb kohustuslikel kindlustusmaksetel, sihtotstarbelistel maksudel ja vabatahtlikel maksetel. Sotsiaalkindlustus hõlmab rahalisi toetusi, sotsiaalkindlustuse vahenditest osutatakse aga ka teenuseid nagu tervishoiuteenuseid, rehabilitatsiooniteenuseid. (Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2011, lk 6)

Sotsiaalhoolekande all mõistetakse: „sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmise või määramisega seotud toimingute süsteem, mille eesmärk on toetada inimese iseseisvat toimetulekut ja töötamist ning aktiivset osalust

ühiskonnaelus, ennetades sealjuures sotsiaalsete probleemide tekkimist või süvenemist üksikisiku, perekonna ja ühiskonna tasandil.“ (Sotsiaalhoolekandeseadus, 2015, § 4)

Sotsiaalhoolekande seadus määrab, et kohaliku omavalitsuse üksus kehtestab sotsiaalhoolekandelise abi andmise korra, mille järgi kohaliku omavalitsus võib enda eelarvest korraldada sotsiaalteenuseid, samuti maksta täiendavaid sotsiaaltoetusi omavalitsuse poolt määratud korras ning kehtestatud tingimustel (Sotsiaalhoolekandeseadus, 2015, § 14).

Sotsiaalteenuste kvaliteedijuhendid märgitakse, et elukvaliteedi kirjeldamisel jälgitakse järgmisi näitajaid (Sotsiaalkindlustusamet, 2018, lk 8):

- füüsiline ja vaimne heaolu;
- eneseteadlikkus ja enesemääratlus ning õigused;
- sotsiaalne kaasatus;
- emotsionaalne heaolu ja inimeste vahelised suhted;
- isiklik areng;
- materiaalne heaolu.

Sama kvaliteedijuhend sätestab, et sotsiaalteenused on suunatud alati inimese elukvaliteedi säilitamisele ning tõstmisele (*Ibid*).

Eakatele pakutavatest teenustest on olemas ava- ja koduhooldusteenused, mille abil saab aidata vähenenud toimetulekuvõimega isikul iseseisvalt kodus toime tulla. Ava- ja koduhooldusteenused jagunevad (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015, § 17, § 20, § 38):

- kodus osutatavateks teenusteks, siia alla kuuluvad näiteks nõustamine, hooldamine, kodu kohandamine;
- väljaspool kodu osutatavad teenused, siia alla liigituvad näiteks tegevused päevakeskustes;
- tugiteenused, siin võib nimetada eritransporti, abivahendeid, toitlustamist, pesupesemise teenust.

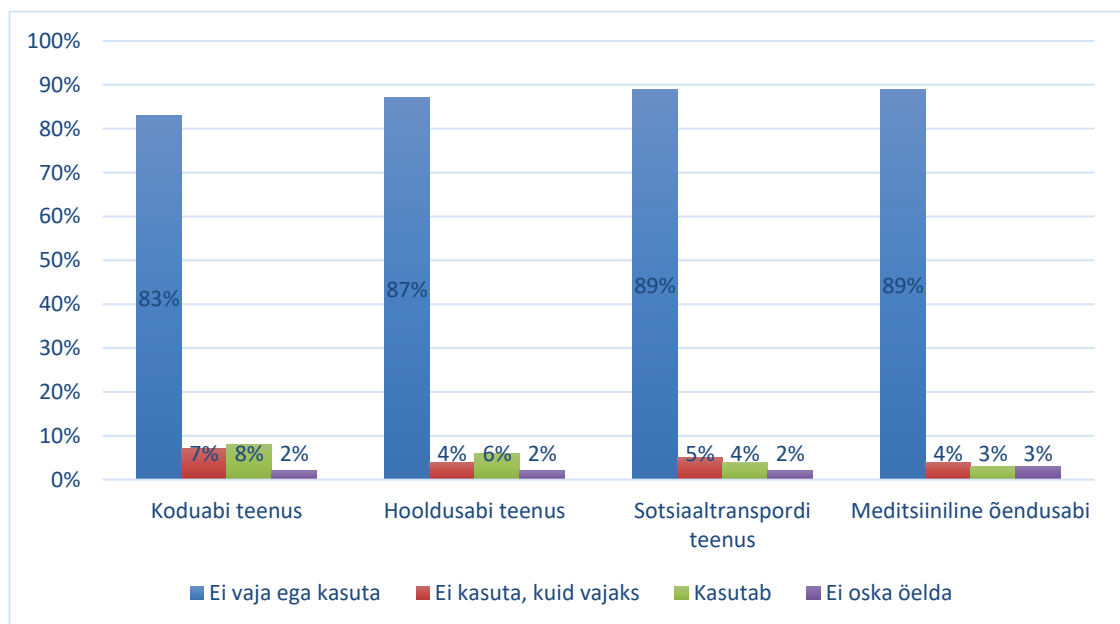
Kohalike omavalitsuste poolt pakutavate sotsiaalteenuste alla kuuluvad Sotsiaalhoolekandeseaduse järgi koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugiisikuteenus, täiealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigateenus,

turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine, võlanõustamisteenus, lapsehoiuteenus, asendushooldusteenus, järelhooldusteenus. (*Ibid.*)

Riigi poolt korraldatavate teenuste hulka kuuluvad erihoolekandeteenused, sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus ja abivahenditeenus (Sotsiaalministeerium, 2019).

2016. aastal Rahandusministeeriumi poolt tellitud ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE poolt läbi viidud uuringu „Teenuste uuenduslikum ja säästlikum korraldamine toimepiirkondade keskuste tagamaal“ lõpparuandes märgitakse, et hooldekodud eakatele on defineeritav kohaliku kvaliteetteenusena ning üldjuhul on hooldekodu igas Eesti 3. tasandi teenuskeskuse piirkonnas olemas (40–50 kliendile, 3–4 tuhande elanikuga piirkonnas), probleem on pigem hooldekodukohtade piisavuses. (Sepp ja Veemaa, 2016, lk 22)

2012 a on läbi viidud uuring eakate ehk 65+ aastase elanikkonna seas sotsiaalteenuste kasutamisevajaduse kohta . Uuringus kasutati personaalintervjuusid ning vastajaid oli 510 inimest. Uuringu tulemuste põhjal saadi teada, et uuringus loetletud sotsiaalteenustest kasutati 12 kuu jooksul kõige rohkem koduabi teenust ja selle kohta avaldati, et teenus on ka enim vajatud. Kasutatavate teenuste pingerivis järgnesid hooldusabi teenus, sotsiaaltranspordi teenus ja meditsiinilise õendusabi teenus (vt joonis 1) .

Joonis 1. Sotsiaalteenuste kasutamine ja vajadus (Allikas Turu-uuringute AS 2012, lk 8)

Vajadust tundsid hetkel seda teenust mitte kasutavad isikud uuringu põhjal enim koduabi teenuse järele, sellele järgnes vajadus sotsiaaltranspordi teenuse järele ning hooldusabi ja meditsiinilise õendusabi järele. (Turu-uuringute AS ,2012, lk 9)

Nagu eespool märgitud, siis Eesti, nagu ka teiste Euroopa Liidu riikide rahvastik vananeb ning tööealise elanikkonna vähenemine ühelt poolt ja sotsiaalsüsteemist tuge vajavate inimeste arvu suurenemine teiselt poolt, survestab sotsiaalkaitstesüsteemide rahastamist ning nende praegune korraldus pole tulevikus jätkusuutlik.

Sotsiaalministeeriumi 2019–2021 hoolekandeprogrammis on üheks meetmeks iseseisvat toimetulekut toetavate ja kvaliteetsete sotsiaalteenuste ning vajadustele vastavate hooldusvõimaluste tagamine, mille kohaldamist põhjendatakse sellega, et kohalike omavalitsuste hoolekandeline abi tagamine on väga erinev ning teenuste kättesaadavus ja kvaliteet üle Eesti ebahühtlane (Sotsiaalministeerium, 2019, lk 9).

Lähiaastate hoolekandepoliitika kujundamise peamised eesmärgid on Sotsiaalministeeriumi järgi järgmised (*Ibid*):

- Hoolduskoormuse ennetamine, vähendamine ja mitteformaalsete hooldajate tööturul osalemise toetamine.
- Sotsiaal- ja tervisevaldkonna poliitika integreerimine, et luua ühtne pikaajalise hoolduse süsteem.
- Kohalike omavalitsuste võimestamine ja jõustamine sotsiaalhoolekande pakkumises.
- Jätkusuutliku riigimeetmete süsteemi loomine.
- Sotsiaalhoolekandelistel teenustel pakkujate ringi laiendamine nii erasektori kui ka kolmanda sektori teenuse pakkujate ergutamise ja innovaatiliste lahenduste toomise sotsiaalvaldkonda.

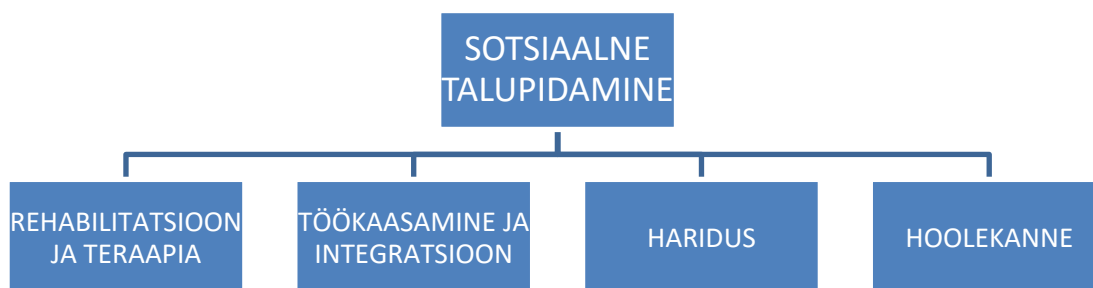
Eesti, nagu ka teiste Euroopa Liidu riikide rahvastik vananeb ning tööealise elanikkonna vähenemine ühelt poolt ja sotsiaalsüsteemist tuge vajavate inimeste arvu suurenemine teiselt poolt, survestab sotsiaalkaitstesüsteemide rahastamist ning nende praegune korraldus pole tulevikus jätkusuutlik. Vajalike hoolekandeteenuste olemasolu ja

kättesaadavus on oluline ja mõjutab eakate elukvaliteeti.

1.3. Sotsiaalne talupidamine. Hooletalud eakatele

Sotsiaalne talupidamine on uuenduslik lähenemisviis, mis tugineb kahele suunale: multifunktsionaalne põllumajandus ja ühiskondlikud – ning tervishoiuteenused. Sotsiaalne põllumajandus hõlmab tegevusi, mis kasutavad põllumajanduslikke ressursse, et edendada sotsiaalteenuseid maapiirkondades. (Di Iacovo & O'Connor, 2009)

Sotsiaalse talupidamise põhilised tegevussuunad on näidatud joonisel 1 :

Joonis 1 Sotsiaalse talupidamise neli põhilist tegevussuunda. (Allikas: Scuderi Timpanaro, Cacciola ,2014, lk 77)

Tegevusvormi kirjeldamiseks kasutatakse ka teisi väljendeid, näiteks hooletalud (*care farming*), tervendav talupidamine (*farming for health*) ja roheline hoolekanne (*green care*) – kõik need erinevad nimetused hõlmavad sama suunitlusega tegevust (Scuderi, Timpanaro, Cacciola, 2014, lk 77).

Euroopas löikes on sotsiaalne põllumajandus arenenud Hollandis, levides juba 90.aastatest. Belgias arenes see ettevõtluse vorm maaelu arengukava 2007–2013 raames – see aitas kaasa põllumajandusettevõtete ümberkorraldamisele. Norras on sotsiaalne põllumajandus arenenud eraettevõtetes, Saksamaal praktiseeritakse sotsiaalset põllumajandustegevust eelkõige era- ja avalik-õiguslikes asutustes. Suurbritannias

kasutatakse aiandusega tegelemist teraapilisel eesmärgil – see on seotud tervishoiusüsteemiga ja kogukonnaga. Itaalias liitub sotsiaalse talupidamise mudeliga ka üha enam eraettevõtteid koostöös kodanikuühiskonnaga. (Scuderi *et al.* 2014, lk 78).

Hooletalu kasutab kas kogu talu või osa sellest, et pakkuda tervishoiu-, sotsiaal- või haridushooldusteenuseid ühele või mitmele haavatavale elanikkonnarühmale. Hooldusfarmide arv on aastatega Euroopas kasvanud – Hollandis umbes 1000 ja Ühendkuningriigis rohkem kui 230, Prantsusmaal 900, Belgias 300, Saksamaal 160, Itaalias 675, Iirimaal 100. Hooldustalude kasulikkuse tõendamiseks on tegeletud viimase 10 aasta jooksul. Paljud uuringud pärinevad Hollandist ja Norrast ning need koosnevad kvalitatiivsest, läbilõikelisest, enne ja pärast uuringust mitme kliendirühmaga, sealhulgas eakate, füüsilise puude või õpiraskustega inimesed ning mitmesugused hooldusfarmid. Mitmed autorid märgivad vaimse heaolu paranemist ja sotsiaalsete interaktsioonide paranemist, vaimse tervise probleemiga inimeste puhul on täheldatud ärevuse ja depressiooni vähenemist. (Elsley *et al.* 2014)

Sotsiaalse ja kaasava talupidamise teema on kerkinud viimastel aastakümnetel huviorbiiti, kuna on loodud talupidamisi, mis ei tegele ainult põllumajanduse või loomakasvatusega. Maatöö ja loomadega suhtlemine võib olla hoolt vajavate inimeste jaoks kasulik selle tervendava mõju tõttu. 2004. aastal Euroopas loodudu kogukonna – Talupidamine Terviseks (*Farming for Health*) – eesmärgiks on luua võimalusi ja motivaatoreid sellise ehk siis kombineeritud põllumajanduse arendamiseks. (Herz ja van Elsen, 2013, lk 5)

Kuna sotsiaalse talupidamise kasulikkust eakatele inimestele on vähe uuritud, siis sellest lähtuvalt viidi Itaalias aastatel 2014–2015 läbi uuring, et leida võimalikku seost sotsiaalses põllumajanduses osalemise ja vanemate inimeste tervise ja elukvaliteedi paranemise vahel. Programm toimus 50 päeva jooksul ning see hõlmas aiandus- ja kutsealaseid tegevusi, sotsialiseerumist ja põlvkondade vahelisi üritusi, kehalist tegevust. Uuringu teostajate teadmiste kohaselt on see uuring esimene, mis uurib kvantitatiivseid andmeid vanemate inimeste hulgas, kes osalesid sotsiaalse põllumajanduse programmis. Selle uuringu eesmärk oli saada vastus küsimusele: kas sotsiaalses põllumajandustegevuses osalemine parandab elukvaliteeti, sotsiaalseid suhteid, osalemist vaba aja tegevuses ja kehalist aktiivsust eakatel? Kuues talumajapidamises, kes ühinesid

piirkondliku programmiga, tegid osalejad võimetekohaseid erinevaid tegevusi. Andmete analüüs, mis võrdles programmi eel- ja järgseid muutujaid, ei näidanud küll füüsilise aktiivsuse muutusi, samas märgati positiivseid muutusi valimi sotsiaalse suhtluse osas - programmi lõpus suurenes oluliselt sugulaste ja uute sõpradega suhtlejate arv, millest järeldub, et programm oli arendanud osalejate sotsialiseerimisoskusi ja laiendanud sotsiaalset võrgustikku. Sotsiaalse võrgustiku laiendamine olulisus toodi välja vanemate inimeste vaimse tervise seisukohast, keda võib ohustada isolatsiooni tekkimise tõttu depressioon. Samamoodi avaldas programm positiivset mõju aktiivsusele, suurendades vaba aja veetmist osalejate poolt. Selle põhjusena toodi välja, et sotsiaalne põllumajandus on tugev motivaator läbi mitmesuguste kasulike ja reaalse tegevustega. Järelduste hulgas märgiti, et osalemine meelepärastes tegevustes annab inimeste elule tähenduse ja väärtuse, võimaldades neil olla arengus ja väljendada oma identiteeti. (M. Gagliardi, Santini, Piccinini, Fabbietti, Di Rosa, 2018)

Kehalise aktiivsuse tähtsust ei tohiks alahinnata ühegi vanusegrupi juures, aga vanemate inimeste kehaline aktiivsus on oluline just nende aktiivsuse üldise vähenemisega ja vaimse vananemisega ning samuti vananemisega kaasuvate haiguste tõttu. Regulaarne kehaline aktiivsus võib vähendada kroonilise kuluga haiguste teket, aidata füüsiliselt ja vaimselt paremini hakkama saada ning seeläbi ka kauem iseseisev olla. (Bennett & Winter- Stone, 2011, lk 148) Vanemaealiste vähese kehalise aktiivsuse tõttu võivad ilmnedu toimetulekuraskused, mille tõttu halveneb nende elukvaliteet. (Moschny, Platen, Klaaßen-Mielke, Trampisch, Hinrichs, 2011, lk 1)

Eakatele on tähtis tegutsemisvõimaluste olemasolu säilitamine, see aitab olla kauem terve ja aktiivne. Eakate kehalist aktiivsust seostatakse ka hea vaimse tervise säilimisega. Seda tõestab ka eakate seas 2012. aastal läbi viidud uurimuse tulemused, millest selgus, et vähene kehaline aktiivsus on seostatav kõrgema depressiooni tasemega. (Litwin, 2012, lk 1,2,7)

Vanemas eas muutub järjest olulisemaks see, kuidas inimene elab, selle juures peetakse oluliseks nii tervislikku toitumist, aga ka kehalist aktiivsust. Depressioon ohustab teiste hulgas ka vanemas eas inimesi – selle põhjusteks võib olla näiteks lähedase kaotus, elukohamuutus. Depressioonis inimene võib saada abi lemmikloomadega tegelemisest, nende eest hoolitsemisest, samuti saab leevendust füüsilisest koormusest. Füüsilise

koormuse kasulikkust märgitakse ka suhkrutõve ravis. Korrapärasest kehalisest tegevusest seotakse positiivse mõjuga nii vaimule kui füüsilisele, pikendades selle läbi inimese eluiga. (Abrahams, 2010, lk 7,100,101, 159)

Kui loomateraapia puhul kasutatakse tavaliselt inimeste neljajalgseid sõpru – koeri, kasse, hobuseid), siis Austraalias on üheks huvitavaks programmiks, mis kinnitab loomadega tegelemise teraapilist mõju, *HEN POWERi* (eesti keeles Kanade Jõud) programm, mille loojad said inspiratsiooni kanade pidamisest hooldekodus. Aluseks võeti, et omavahelised suhted, panuse andmine ühiskonnale ja mõtestatud tegevus on optimaalse tervise ja heaolu saavutamisel oluline, aga vanadusega muutuvad inimese võimed füüsilise, kognitiivse kui ka emotsionaalse poole pealt. See põhjustab füüsilises tegevuses vähenemise, sotsiaalse isoleerituse. (Cook, Cook, Thynne, Chandler, 2013, lk 6,7)

HENPOWERi programm loodi nende probleemide lahendamiseks järgmiste tegevuste kaudu:

- aktiivsed eakad inimesed, kes kasvatavad kanu ühiskondlikes välitingimustes oma piirkonnas;
- eakad mehed, kes tegelevad väliruumide kasutamise parandamisel
- kanade pidamisel hooldusasutustes
- eakad mehed, kes juhivad hooldeasutustes tegevuste väljatöötamisel
- vanemad mehed osalevad põlvkondadevahelistes programmides, kus koolides ja avalikes üritustes, tegeletakse kanadega.

Programmi tulemused näitasid, et kanade hooldamine ning söötmine ja ka kanade vaatamine pakub rõõmu. Kanadega suhtlemine ja osalemine kanadega seotud tegevustes võib vähendada stressi, ärevust ja pingeid. *HENPOWERi* programmi järelduseks on, et inimese ja loomade kooslus mõjub positiivselt. (*Ibid*, 2013, lk 68-71)

Eesti maaelu 2014-2020 arengukavas märgitakse, et maapiirkondade elukvaliteedi parandamiseks, töökohtade arvu suurendamiseks tuleb arendada ning mitmekesistada maapiirkonna ettevõtlust ja sotsiaalne ettevõtlus on üks võimalustest (Maaeluministerium, 2014, lk 506-507)

Arengukavas tuuakse välja, et sotsiaalne talupidamise puhul on tegemist talupidamise suunaga, mille puhul peale põllumajandusliku tootmise pakutakse sotsiaalselt

mahajäänutele töö-, suhtlemis-, ja arenemisvõimalust. Talunikele annab see võimaluse tegevuse mitmekesistamiseks ning selle abil ka rolli suurendamiseks ühiskonnas ja põllumajanduse ning sotsiaalse tegevuse sidumine annab võimaluse lississetulekuks. (Maaeluministerium, 2014, lk 84)

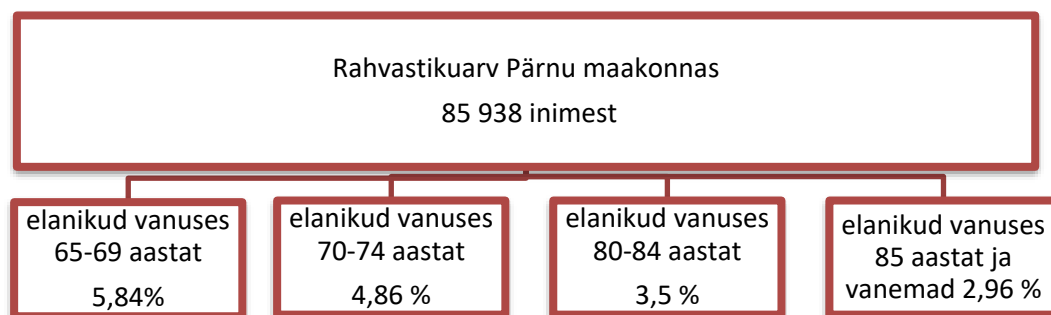
Sotsiaalse talupidamise kaudu saab ühelt poolt parandada nii maapiirkondade elukvaliteeti, teiselt poolt laiendada sotsiaalteenuste valikut, pakkudes hooldusteenust vajavatele isikutele lisaks hooldusele ka mõtestatud tegevust ja teraapilist loomadega suhtlemise võimalust. Võib öelda, et sotsiaalse talupidamise kaudu ühendatakse kaks erinevat valdkonda ning antakse selle kaudu mõlemale sektorile lisaväärtus.

2. UURIMUS EAKATELE MÕELDUD HOOLETALUDE VAJALIKKUSEST PÄRNU MAAKONNAS TAMMISTE HOOLDEKODU JA SURJU HOOLDEKODU „VIDEVIK“ NÄITEL

2.1. Ülevaade Pärnu maakonna rahvastiku koosseisust, hoolekandeesutustest eakatele

Pärnumaa Omavalitsuste Liidu andmetel on Pärnu maakonnas peale haldusreformi seitse omavalitsusüksust. Nendest suurim on Pärnu linn, mille rahvaarv 2017. a seisuga 51 730 inimest, suuruselt järgmine on Tori vald rahvaarvuga 11 716 inimest, Põhja – Pärnumaa vald 8 561 inimesega, Lääneranna vald 5 602 inimesega, Häädemeeste vald 4 980 inimesega, Saarde vald 4 873 inimesega ja Kihnu vald 701 inimesega. (Pärnumaa Omavalitsuste Liit, 2018).

Statistikaameti andmetest, mis kirjeldavad Pärnu maakonna rahvastiku vanuselist koosseisu nähtub, et maakonna rahvastikust, mis oli seisuga 1. jaanuar 2019 oli arvuliselt kokku 85 938 inimest, kellest 40 674 oli mehi ja 45 264 oli naisi. Üle 65-aastaseid elanikest oli 65–69 aastaseid 5017, 70–74-aastaseid 4180, 80–84 aastaseid 3007 ning 85-aastaseid elanikke 2 547 inimest. (Statistikaamet, 2019)

Joonis 3. Eakate protsentuaalne osakaal Pärnu maakonna rahvastikust vanusegruppide kaupa (Allikas: Statistikaamet, 2019)

Pärnumaa arengustrateegias Pärnumaa 2035+ märgitakse negatiivsete asjaolude osas ära järgmised (Pärnumaa arengustrateegia, 2019, lk 7):

- rahvastiku arvu vähenemine ja elanikkonna vananemine;
- avalike teenuste ebaühtlane kättesaadavus ja kvaliteet .

Praegu on eakatel võimalik Pärnu maakonnas saada ööpäevaringset hooldusteenust järgmistes hooldusasutustes (Pärnu linn, 2018):

- Tammiste hooldekodu;
- Hoolekoda Fööniks/Villa Mare Pansionaat;
- Jõõpre Vanurite Kodu;
- SA Tõstamaa Hooldekodu;
- Häädemeeste Hooldekodu;
- MTÜ Halinga Turvakodu;
- Vända Alevi Hoolekande keskus;
- Surju Valla Hooldekodu "Videvik",
- Tootsi hooldekodu;
- SA Koonga Hoolekanne Varbla Hooldekodu,
- SA Lõuna-Läänemaa Tervishoiu ja Sotsiaalhoolekandekeskus;
- Pärnu-Jaagupi Hoolduskodu SA;
- SA Vändra Tervisekeskus;
- SA Pärnu Haigla õendus- ja hoolduskeskus.

Pärnumaa arengustrateegia üheks põhieesmärkideks on see, et Pärnumaa oleks sotsiaalselt turvaline ja uuenev maakond. See saavutatakse läbi inimeste elukvaliteedi tõusu, elustiilide mitmekesisuse ja turvatunde olemasolu. Sotsiaalse infrastruktuuri kvaliteedi tõus ja kättesaadavus, põlvkondade vahelise sidemete tugevus on ühtedeks alusteks eesmärkide saavutamisel. Nähakse erastruktuuride ja vabatahtlike organisatsioonide osakaalu suurenemise olulisust sotsiaalteenuste pakkujate osas. (Pärnumaa arengustrateegia, 2019, lk 14) Arengustrateegia näitab tahet muuta elukeskkond ja elukvaliteet elanike jaoks paremaks.

2.2. Tammiste hooldekodu tutvustus

Tammiste hooldekodu asub Pärnu linnas Tammistes ja on Pärnu Linnavalitsuse hallatav hoolekandeesutus. Hooldekodu asutamisaasta on 1944 ja see loodi eakatele või puuetega inimestele kas ajutiseks või alaliseks elamiseks. Hooldekodu kliendid elavad neljas majas, mis on nimetatud Euroopa linnade järgi – Pariis, London, Brüssel ja Tiel. Hooldekodus on võimalik teenust pakkuda kuni 140-le kliendile ning teenust osutatakse eelisjärjekorras Pärnu linnas sissekirjutust omavatele inimesele. Vabade kohtade olemasolul osutatakse teenust ka teiste piirkondade elanikele, selles osas sõlmitakse vastava omavalitsusüksusega leping. (Tammiste Hooldekodu, 2019)

Tammiste hooldekodu tööd reguleeriva põhimääruse järgi on hooldekodu poolt osutatavateks teenusteks (Tammiste Hooldekodu, 2019):

- klientide majutamine kas ühe- või mitmekohalises toas;
- klientide toitlustamine vähemalt kolm korda päevas;
- ööpäevaringne hooldamine;
- Pärnu linna piires osutatav transportteenus;
- sotsiaalnõustamine ning samuti abivahenditega seonduv nõustamine;
- arstiabi kättesaadavuse korraldamine;
- võimaluste loomine klientidele nende huvidest ja hobidest lähtuvalt;
- muude toimetulekut toetavate ja tagavate toimingute ja teenuste tagamine.

Hooldekodu klientideks on kas eakad või puuetega isikud, kes vajavad ööpäevaringset hooldust. Pärnu Linnavolikogu 24.05.2018 a määrus nr 20 sätestab muu hulgas järgmist (Sotsiaalteenuste esitamise kord, 2018, § 7):

- üldhoolduteenus, mida osutatakse väljaspool kodu, on ette nähtud isikutele, kes vastavalt enda tervises seisundile, tegevusvõimele või ka elukeskkonnale vajavad seda igapäevaeluks vajalike tegevuste teostamiseks ja kes kodustes tingimustes ei tule enam igapäevaselt toime ning muude sotsiaalteenustega või muu abiga pole tema toimetulekut võimalik enam tagada;
- hooldekodu koha taotlejatel, kelle elukoht ei ole rahavastikuregistri järgi Pärnu linn, osutatakse teenust vaba koha olemasolul.

Hooldekodusse soovijatel tuleb esitada taotlus Pärnu linnavalitsusele ja hoolduskoha eraldamise otsuse teeb hoolekandekomisjon. Tammiste hooldekodu eelarvesse tuleb raha klientide hooldustasudest. Hooldekodu kliendi on kas tasulised või linnaeelarvelised kliendid. Linnaeelarvelise kliendi puhul läheb 85% tema pensionist teenushinnale ning kui tal ei ole lähedasi, siis tasub vahe Pärnu linn. (Tammiste hooldekodu, 2019) Nagu eeltoodust näha, siis on hooldekodu potentsiaalsete klientidena eelisjärjekorras Pärnu linna elanikud.

2.3. Surju hooldekodu „Videvik“ tutvustus

Surju Hooldekodu „Videvik“ asub Pärnu maakonnas, Saarde vallas, Surjus Videviku külas. Hooldekodu asutati 1995. aastal Surju Haigla baasil. Hooldekodus on hoolealustele 34 kohta.

Surju hooldekodu põhimääruse järgi haldab hooldekodu „Videvik“ Saarde Vallavalitsuse. See on ööpäevaringne hoolekandeaustus, mis osutab teenust vanuritele ja puuetega inimestele. Hooldekodu tegevuse eesmärgiks on kliendile turvalise keskkonna ja toimetuleku tagamine. (Surju hooldekodu „Videvik“ põhimäärus, 2018)

Samas põhimääruses loetletakse kõik hooldekodu ülesanded, milliste hulka kuulub näiteks turvaliste elamise- ja hooldustingimuste loomine, ööpäevaringse hoolduse ja toitlustuse tagamine kolmel korral päevas, igapäevaelutoimingute juures abistamine. Ülesannete hulgas tuuakse ära ka koostöö tegemine juriidiliste ja füüsiliste isikutega, et oleks võimalik klientidele tagada tegevusvõime arendamiseks ja säilitamiseks vajalikke teenuseid, hooldekodus huvitegevuste ja ühistegevuste korraldamine, abivahendite soetamise korraldamine. (*Ibid*, 2018)

Surju hooldekodu teenusele saavad eelisjärjekorras Saarde valla elanikud, kes omavad rahvastikuregistri järgi ka selles vallas sissekirjutust. Kui hooldekodus on vabu kohti, siis osutatakse teenust ka teiste omavalitsuste elanikke. (*Ibid*, 2018)

Saarde valla elanikest hooldekodu kliendid tasuvad kohamaksuks vähemalt 95% pensionist. Vanas elukorpuses asuv hooldekodu koht maksab Saarde vallas elavatele hoolealustele ühes kuus 600 eurot, klientidele, kes on tulnud väljaspoolt Saarde valda 670 eurot. Uues elukorpuses tuleb kliendil, kes on Saarde valla elanik, koha eest

kahekohalises toas tasuda 680 eurot, ühekohalises toas 730 eurot. Väljaspool Saarde valda elanud klient peab tasuma koha eest kahekohalises toas 750 eurot, ühekohalises toas 800 eurot. (Saarde Vallavalitsus, 2019) Nagu eeltoost nähtub, siis ka Surju hooldekodu „Videvik“ puhul saavad teenusele eelisjärjekorras enda valla elanikud.

2.4. Uurimismetoodika ja valim, uurimuse läbiviimine

Uuringu puhul kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uuringu lähtekohana rõhutatakse tegeliku elu kirjeldamist (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara. 2010, lk 152). Samuti on tähtis, et kvalitatiivne uurimismeetodi puhul tegeletakse inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisega ja uuring viiakse läbi uuritavate loomulikus keskkonnas (Laherand 2008, lk 20, 24).

Kvalitatiivse uurimismeetodi puhul saab mõista olukorra teket, uurida võimalikke põhjusi, koondada asjaosaliste kogemusi. Kvalitatiivse uuringu puhul on võimalik süveneda olukorda ning hinnata selle tähtsust. (Williams ja Moser, 2019, lk 1)

Andmekogumise meetodina kasutatakse poolstruktureeritud intervjuu kasutamine uuringuks vajalike andmete kogumisel. Antud meetod valiti, kuna intervjuu puhul saab andmeid koguda vastavalt olukorrale, intervjuu kulgemisele ning samuti vastajale reageerida, saadud vastuseid täpsustada, et saada põhjalikku teavet – eeliseks on andmete kogumise paindlikkus. (Laherand, 2008, lk 177)

Valimi osas kasutatakse eesmärgipärast valikut ning valimi moodustasid kahe hooldekodu – Surju Hooldekodu „Videvik“ ja Tammiste hooldekodu eakad kliendid, kes on nendes hooldekodudes ööpäevaringsel hooldusteenusel. Intervjueeritavate valikul olid abiks Surju hooldekodu juhataja ning Tammiste hooldekodu sotsiaaltöötaja. Valiku üheks kriteeriumiks oli intervjueeritavate vanus, see tähendab, et tegemist oleks eakate inimesega.

Enne intervjuude teostamist käis töö autor Surju Hooldekodus „Videvik“ ning tutvus hooldekodu juhataja juuresolekul põgusalt tulevaste intervjueeritavatega, et intervjuude teostamisel oleks pingevabam õhkkond ning tutvustas ennast ja selgitas intervjuude teostamise eesmäärke. Samuti käis töö autor eelnevalt Tammiste Hooldekodus ning

tutvustades ennast ja uurimuse eesmärgi, palus abi asutuse sotsiaaltöötajalt võimalike intervjuueeritavate väljaselgitamisel.

Surju Hooldekodus „Videvik“ teostas autor intervjuud viie hooldusteenusel oleva kliendiga, Tammiste Hooldekodus kolme kliendiga, valimi vanusegrupp oli 63-st kuni 93-eluaastani.

Intervjuu teostamisele eelnevalt selgitati uuringus osalejatele, et nende anonüümsus on tagatud ja küsiti nõusolekut intervjuu teostamiseks. Intervjuud Surju Hooldekodus „Videvik“ teostati 15. aprillil ning intervjuud Tammiste Hooldekodus teostati 17. aprillil. Intervjuud teostati hooldekodude klientide tubades, kus nad tundsid ennast üldjuhul mugavalt ja hästi, ühe kliendi puhul oli märgata ebamugavustunnet, aga selle põhjused tulid hilisemalt ka intervjuu tegemise käigus välja.

Intervjuude läbiviimiseks koostas töö autor küsimustiku, milles oleval küsimused jaotas kolme blokki :

- üldandmed;
- kodune elukeskkond;
- praegune elukeskkond hooldekodus;
- võimalik huvi hooletalude vastu.

Küsimuste koostamisel toetus töö autor töö teoreetilises osas kajastatud uuringutele (Brownie, Horstmanshof, Garbutt, 2014, lk 1654; Herz & van Elsen, 2013, lk 5; Abrahams, 2010, lk 7,100,101, 159).

Intervjuud salvestati diktofoniga ja peale intervjuude teostamist transkribeeriti kogu salvestatud materjal ja analüüsiti saadud andmeid. Saadud tulemuste analüüsimisel kasutas töö autor sisuanalüüsi meetodit. Sisuanalüüsi meetod on annab võimaluse nii tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks, kodeerimiseks teemade kaudu ning süsteemseks jaotamiseks (Laherand, 2008, lk 290).

Intervjuueeritud isikud kodeeris töö autor vastavalt tähtede ja numbrite kombinatsiooniga nagu S1, S2 ja T1 ning T2.

Intervjuud kestsid ajaliselt kokku üle tunni aja, varieerudes 7-st minutist kuni 17-minutini. Kestvuse osas mõjutas kindlasti veidi ka see, et osade intervjueritavatega oli töö autor eelnevalt kohtunud ja selle tõttu oli selgitusi vaja vähem teha. Samas oli autor võtnud aega ka selleks, et vestelda ilma ajapiiranguta klientidega nende soovi korral ja seda võimalust kasutasid hooldekodude kliendid meeleldi. Intervjueritavad olid küsitlemisse positiivselt meelestatud, mõnel juhul küll öeldi, et: “...mida ma ikka rääkida oskan“ ja: “Ma ei oska arvata, kas minu vastustest midagi kasu on?“

Lisaks hooldekodude klientide intervjuerimisele viis töö autor läbi ka ekspertintervjuud asutuste esindajatega, kes on enda töö tõttu puutumuses sotsiaalse talupidamise temaatikaga ning kellega tehtavate küsitluste kaudu on võimalik saada informatsiooni laiemalt sotsiaalse talupidamise ja kitsamalt hooletalude loomise hetkeseisu ning antud teemaga seotud arengute kui ka ilmnunud probleemide osas nii riigi kui ka potentsiaalsete teenuse osutajate ja klientide poolelt.

Ekspertintervjuud viidi läbi Põllumajandusuuringute Keskuse, Eesti Talupidajate Keskliidu, Maaeluministeriumi, Sotsiaalministeriumi ja Eestimaa Liikumine Kodukant esindajatega ajavahemikul 27. märts kuni 20.mai 2019. a. Töö autor võttis telefoni teel kontakti asutuste esindajatega ning selgitas enda pöördumise põhjust ning sai asutustest isikute kontaktid, kes oleks pädevad küsimustele vastama. Kõikides asutustes oldi vastutulelikud ja valmis intervjuude tegemiseks. Põllumajandusuuringute Keskusesse, Eesti Talupidajate Keskliitu, Maaeluministeriumisse ja Sotsiaalministeriumisse saatis autor meili teel küsimused, Põllumajandusuuringute Keskuse esindaja vastas küsimustele meili teel, Eestimaa Liikumine Kodukant esindajaga, Eesti Talupidajate Keskliidu esindajaga ja Maaeluministeriumi esindajaga teostati intervjuu ettevalmistatud küsimuste põhjal telefoni teel. Sotsiaalministeriumi esindajaga viidi intervjuu läbi silmast-silma kohtumisel. Kõikide nimetatud asutuste puhul oldi ka huvitatud uuringu tulemustest.

2.5. Uurimuse tulemused

Antud peatükis toob töö autor välja uurimustulemused, mis põhinevad intervjuude tegemise käigus kogutud andmetel.

Käesoleva uurimuse peamiseks eesmärgiks oli selgitada välja vajadus hooletalude loomise järele ning anda ülevaade uurimuse tulemustest huvigruppidele, käesolevas töös siis Põllumajandusuuringute Keskusele, Eesti Talupidajate Keskliidule, Maaeluministeriumile ja Eestimaa Liikumine Kodukant esindajale.

Hooldekodude klientidega tehtud intervjuud olid esitatavate küsimuste osas jagatud nelja suuremasse teemadeblokki:

Hooldekodude klientidega tehtud intervjuud olid esitatavate küsimuste osas jagatud nelja suuremasse teemadeblokki (lisa 1).

Esimesse blokki koondas töö autor küsimused, mille abil ta soovis saada ülevaate intervjuueeritavast: tema vanus, kus ta elas enne hooldekodusse tulekut, kui kaua on juba hooldekodus olnud ja millised olid teenusele tuleku põhjused ning mille järgi ta tegi hooldekodu valiku – millised kriteeriumid olid tema jaoks olulised.

Intervjuude tulemusest selgus, et küsitletud isikud olid vanustes vastavalt: **S1** 75-aastane, **S2** 93-aastane, **S3** 76-aastane, **S4** 83-aastane, **S5** 79-aastane, T1 84-aastane, T2 87-aastane, T3 62-aastane.

Kaks küsitletavat elas enne hooldekodusse elama asumist korteris, ülejäänud enda majas. Hooldekodus viibitud aeg oli kolmest kuust kuni 11-aastani. Põhjus, miks hooldekodusse pidi tulema, oli kõikide puhul halvenenud tervis, ei saanud enam enda kodus hakkama, ei suudetud majapidamist korras hoida. Surju hooldekodus hooldusteenusel olevatest vastanutest tõid enamik vastajatest välja hooldekodu valikul enda kodu läheduse, harjumuspärase ümbruse.

„Hooldekodu valik see, kuna kodukoht seal lähedal, kogu elu elanud, kõige rohkem oli see põhjuseks“ (S 3).

„See hooldekodu valik, kuna kohalik, kodust kuus kilomeetrit, pidevalt siin töötasin, ümbrus tuttav“ (S 5).

Teise blokki kuulusid küsimused, mille põhjal soovis autor saada ülevaadet intervjuueeritavate senisest kodusest elukeskkonnast, igapäevastest tegevustest, koduloomade olemasolust.

Kaheksast küsitlusest kõik olid varasemalt tegelenud aiandusega, kes hoolitsenud lillepeenarde eest, kes tegelenud talumajapidamises põllundusega. Kõikidel olid olnud ka koduloomad – lemmikloomad olid kõigil kaheksal vastanutest (kassid ja koerad), kaks vastanut olid kasvatanud kariloomi ja tegelenud põllumajandusega.

„Kodus kõik mis peres ja talus vaja on teha, loomi kasvatatud, piima pukile veetud, kanad kogu aeg, siga. Põllupidamine – oli kartulikasvatus ja nisu kasvatus. Viimasel ajal kodu olles ka ikka aiamaa – köögiviljad, siis karjaloomad hävitati. Oli koer ja kass veel“ (S 2).

Kolmandasse blokki olid koondatud küsimused, mis puudutasid intervjuueeritava elu hooldekodus – uuriti, millised muutused olid põhilised, mis muutus intervjuueeritava jaoks peale kodust hooldekodusse tulekut. Samuti sooviti nende küsimuste kaudu teada saada, kas ta tunneb mingist tegevusest hooldekodus elades puudust, kas teda huvitaks mingi jõukohase tööga tegelemine ning kas talle meeldiks kodu- või lemmikloomadega suhtlemine.

Muutuste koha pealt tõid paljud välja, et on laisemaks on jäänud, kuna tööd pole. Põhiliste tegevustena toodi ära televiisori vaatamine, lugemine, pikutamine, tukkumine, väljas jalutamine. Märkiti, et samuti oleks huvi jõukohase töö vastu, samas arvatakse, et tervislik seisund võib olla takistuseks. Kaks vastanut tõid välja hingelise trauma selle tõttu, et pidid kodust ära tulema ja harjumuspäraseid tegevused jätma, nendest üks arvas, et ei tea, kas harjub üldse. Paljud märkisid, et igatsevad enda kodus olnud koera või kassi järel - sooviks lemmiklooma, aga hooldekodus pole lubatud.

„Kõige suurem muutus- oli hingeline trauma, nüüd võõras ümbruskond, jätta kõik maha. Siin ei tea, kas harjun. Jalutan väljas, loen. Iga asi mõjub siin, välised faktorid. Tahaks lilledega aias tegeleda. Võtaks oma kassi tagasi – olen maa juurtega, oli talu, oleks praegu taluperenaine, kui elu poleks muutunud. Kahju väga kodust ära tulla – aed-aed ja veel kord aed.... Kass oli kallis, oli võrratu loom, oli nii hingeline....loomad on truumad kui inimesed“ (T 2).

„Siia tulek mõjus väga, meeldib tööd teha. Siin ei saa lemmiklooma , loomad meeldiks väga“ (T 3).

Neljanda bloki küsimused olid seotud intervjuueeritava võimaliku huviga hooletalus elamise vastu ning tema arvamusest sellise hooldusvõimaluse kohta. Nende küsimuste esitamisele eelnevalt selgitas töö autor hooletalude olemust ning toimimise põhimõtteid, tuues näiteid Euroopa riikides loodud hooletaludest.

Selles osas oli erinevaid arvamusi, vastustest saab järeldada, et kõige rohkem olid sellisest võimalusest huvitatud inimesed, kes olid varasemalt tegelenud talupidamisega või siis ka väiksemat sorti aiandusega enda maja juures ning kellel olid ka majapidamises loomad. Selle asjaolu põhjal võib öelda, et siin tuleb välja harjumuspärase keskkonna olemasolu eakatele – kolm vastanut rõhutas, et lapsest saadik talutööde ja loomadega tegelenud, sellepärast meeldiks sellises hooletalus elada, üks vastanutest tõi välja loomadega tegelemise olulisuse, kuna see mõjub teraapiliselt. Hooletalude olemasolu kohta oli lugenud ainult üks vastanutest, see näitab, et antud teemat ei ole Eestis piisavalt kajastatud ning puudub informatsioon ka potentsiaalsetele klientidele.

„Mina oleksin küll sellisest hooletalust huvitatud... loomad pakuks küll, küll huvi, nii kahju oli, kui viimane lehm ära viidi. Mina valiks küll loomadega, olen talus kasvanud, algusest peale on loomad meeldinud“ (S 2).

Kaheksast vastanust kaks ei tundnud hooletalus elamise vastu huvi, üks märkis, et nüüd juba aeg möödab, kuna vanus kõrge ja ei saaks enam midagi teha, teine tõi põhjusena välja, et pole loomainimene.

„Loomade kohta ei oska öelda, kas tahaks, koer käib seal, sellest piisab. Hooletalude kohta on lugenud, aga teda enam ei huvita, aeg on möödab“ (S 4).

Nagu eespoolt märgitud, siis teostas töö autor ka lisaks Surju hooldekodu „Videvik“ ja Tammiste hooldekodu klientide intervjuueerimisele ekspertintervjuud Põllumajandusuuringute Keskuse, Eesti Talupidajate Keskliidu, Maaeluministeriumi, Sotsiaalministeriumi ja Eestimaa Liikumine Kodukant esindajatega..

Põllumajandusuuringute Keskusest oli intervjuueeritavaks maaelu võrgustikutöö osakonna juhataja Reve Lambur, kellega autor vestles eelnevalt telefoni teel ning saanud nõusoleku, saatis talle meilile intervjuu küsimused (lisa 2). Kuna Põllumajandusuuringute Keskus on olnud asutuseks, kes on propageerinud sotsiaalse talupidamise ideed ja arendamist, siis

lootis töö autor saada kõige asjakohasemat infot hetkeseisu kohta Eestis antud valdkonnas. Intervjuu vastustest nähtub, et Põllumajandusuuringute Keskusel olid ambitsioonikad eesmärgid sotsiaalse talupidamise võrgustikutöö arendamisel: korraldada kaks ümarlauda – toimus vaid üks ümarlaud veebruaris 2018, anda välja infokirja.

Tema vastusest selgub, et sotsiaalse talupidamise teema Eestis on jagatud etappideks:

1. etapp “teedrajav” (praegu oleme siin) – sotsiaalse talupidamise teadlikkus on peaaegu olematu ja kui ka midagi kusagil on toimunud siis on see tehtud üldjuhul vabatahtlikku töö korras, üksikisiku enda pühendumuse alusel.
2. etapp (eesmärk) – Sotsiaalne põllumajandus muutub tugevalt seotuks põllumajanduse mitmekesistamisega. Huvi ja teadlikkus peamiselt põllumajandusega seotud sektorites, madal teadlikkus tervisega seotud (hoolekande) sektoris.
3. etapp (visikoon) – Sotsiaalne põllumajandus on üks osa tervishoiusüsteemist. Sotsiaalhoolekande sektoril on tugev huvi sotsiaalse põllumajanduse vastu, nad tunnustavad seda „meetodit“.

Nenditakse, et vajadus sotsiaalse talupidamise järele on olemas, kuid kahjuks puudub institutsioon, kes seda asja ajaks/koordineeriks/edendaks. Küsimusele, kas tema teadvalt tegeleb Eestis keegi praegu sotsiaalse talupidamise raames ka eakatele ööpäevaringse hooldusteenuse pakkumisega, vastab ta, et ei tea, et keegi sellega tegeleks. Planeeritud edaspidiste tegevuste kohta uurides sai töö autor teada, et eesmärgiks on jätkata infokirjade koostamise ja ümarlaudade kokkukutsumistega.

Eesti Külaliikumise Kodukant juhataja liikme Krista Habakukk'ega tehti intervjuu telefoni teel, eelnevalt selgitas autor uurimuse eesmärgi ja tutvustas küsimusi. Krista Habakukk'e vastustest selgus, et ühendus otseselt sotsiaalse talupidamise teema arendamisega tegelenud ei ole tal puudub ka info, kas Eestis üldse ühtegi talu on, kes oleks spetsialiseerunud eakate hooldusele. Küsimusele, kas tema arvates sotsiaalne talupidamine ja ka kitsamalt hooletalude loomine oleks maapiirkondadele nii tööhõive kui kogukonnatöö ja eakate hoolekande võimaluste laiendamise mõttes positiivseks arenguks, vastas ta, et kui näiteks põllumeeste pereliikmetel tööd ei ole, siis see võiks olla üks variant. Samuti avaldas ta arvamust, et kui sotsiaalvaldkonna teenust arendada, võiks seda teha koos kogukonnaga, kaasata erinevaid osapooli. Ressursina saaks näiteks päevakeskustena kasutada kogukonnakeskusi, külaseltside kaudu kaasata ka hoolekande

osas vabatahtlikke. Iseenesest see mõte talle väga meeldis ja tema arvates võiks Eestis näiteks pilootprojektina ellu kutsuda.

Eestimaa Talupidajate Keskliidu juhatuse liikme Kerli Ats'iga tehtud intervjuust selgus, et nendega on paaril korral ühendust võetud, et uurida, millised on Eestis võimalused tegevusvaldkondade laiendamiseks. Ta märkis, et sotsiaalse talupidamise teemaga on tegeletud – need on Põllumajandusuuringute Keskuse poolt korraldatud ümarlauad sotsiaalsetalupidamise teemal ja siis on seda tutvustatud põllumajandustootjatele. Tema andmetel selle teemaga edasi mindud praeguseks pole. Nemad on Eestimaa Talupidajate Keskliidus rääkinud agroturismi arendamisest ja teraapiatalude loomisest ja ehk tulevikus võiks seda suunda siduda kuidagi sotsiaalsetalupidamisega. Praegu puuduvad andmed, kui paljud talupidajad oleksid valmis sellise projektiga liituma. Ta märgib, et selliste teraapiatalude ja sotsiaalse talupidamise teema vajaks põhjalikumat, mitme ministeeriumi ülest lähenemist. Igasugune tegevuse mitmekesistamine on kindlasti teretulnud, võimalus kõikide pereliikmete rakendamiseks. Ta näeb pigem täna probleemi selles, et hooletalude puhul sotsiaalteenus eeldab teatavaid oskusi ja selle võimekuse puudumine sektoris võib olla takistus.

Sotsiaalministeeriumi tööhõive osakonna nõunik Arne Kailas' ega läbi viidud intervjuust selgus, et ta osales Põllumajandusuuringute Keskuse poolt korraldatud ja 2017 a toimunud ümarlaul, aga tänaseks uusi kokkusaamisi pole olnud ja otseselt selliseid arenguid, mis muudatusi tooks, ei oska välja tuua. Sotsiaalse ettevõtluse osas üldiselt võib ühe arenguna toob ta välja selle, et Riigikantselei juures tegutses märtsist 2016 kuni juunini 2017 uuendusmeelsust edendavate ideede korjeks ning läbitöötamiseks avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm. Selle rakkerühma lõpparuandes tuuakse välja vajadus sotsiaalse innovatsiooni toetamine riigihangetega.

Probleemide osas märgib ta, et kuna sotsiaalse talupidamise ja täpsemalt hooletalude puhul on tegemist valdkonnaga, mis puudutab teenuse poolelt sotsiaalministeeriumi haldusala ja loomade osas maaeluministeeriumit, siis võib probleemiks saada teenuse arendamisel seaduste poolelt ülereguleeritus. Sotsiaalse talupidamise all ei osata ennast positioneerida ning puudub selgus regulatsioonide osas, mida tuleb järgida. Hooletalude arendamise osas näeb ta, et kindlasti oleks see lahendus osadele probleemidele – näiteks olenevalt teenusepakkuja taustast võiks see tähendada taskukohasemaid teenuse hindasid,

leevendust saaks hooldekodude järjekorra probleem. Enda tööalasele praktikale toetudes toob ta välja klientidele harjumuspärase rutiinisäilitamise olulisuse. Üheks võimaluseks oleks tema arvates hooletalude puhul ka näiteks vanema ja nooremageneratsiooni suhtlemise võimalus – näiteks teenust pakkuvad pered, kellel ei ole vanaema – vanaisa, nii oleks see positiivne kogemus mõlemale põlvkonnale. Toetuste osas otsesest meedet praegu ei ole, kuna antud teema ehk siis sotsiaalne talupidamine pole praeguseks teenuse vormiks välja arendatud. Ta soovib lisada veel seda, et täna ei ole sotsiaalse talupidamise osas suuri arenguid olnud – praegu ei ole otsesest aktiivset koostööd ka teemaga seotud asutuste vahel. Uurimistöö tulemused huvitaks küll.

Maaeluministeriumi maamajanduse ja konkurentsipoliitika büroo büroojuhataja Kai Kalman'iga tehtud intervjuust selgus, et sotsiaalse talupidamise teema on arutelu tasemel, aga olulisi muutusi peale 2017. a toimunud Põllumajandusuuringute Keskuse korraldatud ümarlaua ei ole. Ta näeb sotsiaalse talupidamise raames hooletalude loomise puhul positiivset osa maapiirkondade ettevõtluse mitmekesistamist ja töökohtade loomist.

2.6. Arutelu ja järeldused

Lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja vajadus eakatele mõeldud hooletalude loomise järele, kuna elanikkonna vananemine ja eakate osakaalu suurenemine tingib muudatuste tegemist nii tervishoiu- kui ka sotsiaalpoliitikas, mis toetaks eakate toimetulekut ja võimalikult sobiliku elukeskkonna tagamist. Paljude eakate jaoks tähendab hooldekodusse elama asumine olulist muutust nii elukeskkonna kui ka igapäevategevuse osas ja võib mõjuda negatiivselt nii füüsilisele kui ka vaimsele tervisele. Varasemad uuringud on näidanud, et hooldekodusse minnes ja enda kodust loobudes võib sellega kohanemine olla keeruline. Hooldusteenusele minek mõjutab nii eakat ennast kui ka tema lähedasi – peret või hooldajaid, olles stressi tekitav sündmus (Brownie, Horstmanshof, Garbutt, 2014, lk 1654).

Sotsiaalse talupidamise teemat uurides selgus, et sotsiaalse ja kaasava talupidamise teema on kerkinud viimastel aastakümnetel huviorbiiti, kuna on loodud talupidamisi, mis ei tegele ainult põllumajanduse või loomakasvatusega. On toodud välja, et maatöö ja loomadega suhtlemine võib olla hoolt vajavate inimeste jaoks kasulik selle tervendava mõju tõttu. Näiteks 2004. aastal Euroopas loodud kogukonna – Talupidamine Terviseks

(*Farming for Health*) – eesmärgiks on luua võimalusi ja motivaatoreid sellise ehk siis kombineeritud põllumajanduse arendamiseks. (Herz & van Elsen, 2013, lk 5)

Euroopas lõikes on sotsiaalne põllumajandus arenenud paljudes riikides – näiteks Hollandis levis see juba 90.aastatest ja Suurbritannias kasutatakse aiandusega tegelemist teraapilisel eesmärgil – see on seotud tervishoiusüsteemiga ja kogukonnaga. Itaalias liitub sotsiaalse talupidamise mudeliga ka üha enam eraettevõtteid koostöös kodanikuühiskonnaga. (Scuderi *et al.* 2014, lk 78)

Ka Eesti maaelu 2014-2020 arengukavas märgitakse, et maapiirkondade elukvaliteedi parandamiseks, töökohtade arvu suurendamiseks tuleb arendada ning mitmekesistada maapiirkonna ettevõtlust ja sotsiaalne ettevõtlus on üks võimalustest (Maaeluministerium, 2014, lk 506-507). Seda seisukohta toetab ka Sotsiaalministeriumi lähiaastate hoolekandepoliitika kujundamise peamistes eesmärkides välja toodud seisukohad, milleks on kohalike omavalitsuste võimestamine ja jõustamine sotsiaalhoolekande pakkumises ning sotsiaalhoolekandelistel teenustel pakkujate ringi laiendamine era- ja kolmanda sektori teenuse pakkujate ergutamise ja innovaatiliste lahenduste toomine sotsiaalvaldkonda. (Sotsiaalministerium, 2019, lk 9)

Empiirilises osas teostatud intervjuude analüüsi tulemused toetavad töö teoreetilises osas kajastatud uuringuid, millest põhjal on eakatele tähtis harjumuspärase elukeskkonna säilimine, samuti võimalikku hooldekoduga kohanemise raskusi ning kehalise aktiivsuse, jõukohase tegevuse vajalikkust ning loomadega suhtlemise olulisust ja teraapilist mõju.

Ekspertintervjuude analüüs näitas, et Eestis on sotsiaalse talupidamise propageerimisega kõige rohkem tegelenud Põllumajandusuuringute Keskus, kaasates teemakohastesse ümarlaudadesse erinevate ministeriumite ja organisatsioonide esindajaid. Samas toimus viimane ümarlaud 2017. aastal ja viimasel ajal arenguid pole olnud. Kõikide vastanute arvamusel on vajadus sotsiaalse talupidamise järele olemas, see aitaks kaasa maapiirkondade arengule. Eakatele hooletalude loomise osas toodi positiivsena välja, et see võiks vähendada hooldekodude järjekordi, luua uusi töökohti, tähendada taskukohasemat hinda, lähendada erinevaid põlvkondi, kogukonna kaasamise võimalust. Samas ei ole praegu Eestis ühtegi eakatele mõeldud hooletalu, võimalike probleemidena toodi välja rahastamise probleemid, teenust reguleerivad seadused, ühtse arengut koordineeriva katusorganisatsiooni puudumist.

Lähtudes uuringu tulemustest on autoripoolseteks ettepanekuteks koostöö tõhustamine sotsiaalse talupidamise, sealhulgas eakatele mõeldud hooletalude arendamisega seotud asutuste ja organisatsioonide vahel – seda toetaks ühtse, teemat koordineeriva katusorganisatsiooni olemasolu ja teavitustöö tegemine nii potentsiaalsete teenusepakkujate kui ka klientide suunal. Samuti on oluline riigi tasandil teenuse arendamise toetamine nii rahaliselt kui ka seadusandluse osas.

KOKKUVÕTE

Elanikkonna vananemine ja eakate osakaalu suurenemine tingib muudatuste tegemist nii tervishoiu- kui ka sotsiaalpoliitikas, mis toetaks eakate toimetulekut ja võimalikult sobiliku elukeskkonna tagamist.

Eakatele suunatud hoolekandeteenuste arendamisel võiks olla üks lahendustest sotsiaalne talupidamine ehk siis hooletalude loomine. Sotsiaalsele talupidamisele pööratakse Euroopa Liidu liikmesriikides üha suuremat tähelepanu. Sotsiaalse talupidamise puhul on talumajapidamise üheks eesmärgiks sotsiaaltoetuste osutamine. Sotsiaalse talupidamise kliendid võivad olla igas vanuses, see mõjub neile hästi, tõstes nii enesehinnangut, heaolutunnet. (Care -t-farms, 2017)

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja vajadus hooletalude loomise ning neis eakatele hooldusteenuse pakkumise järele Pärnu maakonnas Tammiste hooldekodu ja Surju hooldekodu „Videvik“ näitel ning samuti tutvustada saadud tulemusi huvigruppidele: Põllumajandusuuringute Keskus, Eesti Talupidajate Keskkliit, Maaeluministerium, Sotsiaalministerium, Eesti Külaliikumine Kodukant.

Uurimisküsimuseks antud töös on: kuidas hindavad Tammiste hooldekodus ja Surju hooldekodus „Videvik“ hooldusteenusel olevad eakad vajadust hooletalude järele.

Käesoleva töö eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade eakate poliitikast ja hoolekandeteenustest eakatele Euroopa riikides ja Eestis;
- anda ülevaade sotsiaalse talupidamise ja hooletalude olemusest;
- anda ülevaade Pärnu maakonna omavalitsusüksustest, rahvastiku vanuselisest koosseisust ja Pärnu maakonna hoolekandetasutustest eakatele;
- viia läbi intervjuud Tammiste hooldekodus ja Surju hooldekodus „Videvik“ hooldusteenusel olevate eakate hulgas:

- viia läbi ekspertintervjuud Põllumajandusuuringute Keskuse, Eesti Talupidajate Keskliidu, Maaeluministeriumi, Sotsiaalministeriumi ja Eesti Külaliikumine Kodukant esindajatega ning anda uuringu tulemustest tagasiside nimetatud asutustele.

Töö teoreetilises osas antakse ülevaade eakate poliitikast Euroopas ja Eestis ning eakatele suunatud hoolekandeteenustest. Samuti antakse selles osas ülevaade sotsiaalse talupidamise ja hooletalude olemusest ning käsitletakse kehalise aktiivsuse ning loomadega tegelemise positiivset mõju eakatele.

Töö empiirilises osas antakse lühiülevaade Pärnu maakonna omavalitsusüksustest, rahvastiku demograafilisest koosseisust ja eakatele mõeldud ööpäevaringse hooldusteenuse võimalustest Pärnu maakonnas, samuti tutvustatakse Tammiste hooldekodu ja Surju hooldekodu „Videvik“. Tutvustatakse samuti uuringu läbiviimise metoodikat ning valimit ning analüüsitakse saadud andmed. Analüüsist lähtuvalt tehakse järeldused ning ettepanekud.

Uurimuses kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit ja andmekogumise meetodina poolstruktureeritud intervjuud. Uurimisvalimi moodustasid Tammiste hooldekodus ja Surju Hooldekodus „Videvik“ teenusel olevad kaheksa eakat klienti, kellega viidi läbi intervjuud. Samuti viidi läbi ekspertintervjuud Põllumajandusuuringute Keskuse, Eesti Talupidajate Keskliidu, Maaeluministeriumi, Sotsiaalministeriumi ja Eesti Külaliikumine Kodukant esindajatega, et saada informatsiooni nii laiemalt sotsiaalse talupidamise, kui kitsamalt hooletalude loomise hetkeseisust ja arengust Eestis.

Hooldekodude klientide puhul sooviti teada saada, milline oli nende kodune elukeskkond, miks nad pidid hooldekodusse elama asuma, kuidas see on nende elu muutnud ning nende võimalikku huvi hooletalude vastu. Uuringu tulemuste analüüs näitas, et küsitletutest enamik elas varem enda majas. Hooldekodusse tuleku põhjuseks oli kõigil halvenenud tervis. Surju hooldekodu puhul tõid klientidest enamik tähtsana välja tuttava, harjumuspärase ümbruse, koduläheduse. Küsitletutest kõik olid varem tegelenud aiandusega, kes hoolitsenud lillepeenarde eest, kes tegelenud talumajapidamises põllundusega, kokkupuude loomade eest hoolitsemisega oli enamikul. Elu muutumise osas peale hooldekodusse tulekut tõid paljud välja, et on laisemaks jäänud, ilma tööta olemise, huvi jõukohase töö vastu. Toodi välja, kodust ära tulek et oli

suur üleelamine, et oli hingeline trauma, nüüd võõras ümbruskond. Kellel olid loomad olnud, siis enamik tundis nendest puudust, toodi välja, et eluaeg loomadega tegeletud, see meeldis, märgiti, et hooldekodus ei tohi loomi olla, aga loomad mõjuks teraapiliselt. Huvist hooletalu teenuse kohta oli erinevaid arvamusi, vastustest järelendus, et enim olid sellisest võimalusest huvitatud inimesed, kes olid varasemalt tegelema talupidamisega või siis ka väiksemat sorti aiandusega enda maja juures ning kellel olid ka majapidamises loomad, ehk siis see oleks harjumuspärane keskkond. Samas ainult üks vastanutest oli lugenud hooletalude olemasolust teistes riikides – see näitab vähest info levikut potentsiaalsete klientide osas.

Intervjuude analüüsi tulemused toetavad töö teoreetilises osas kajastatud uuringuid, milliste põhjal on eakatele tähtis harjumuspärase elukeskkonna säilimine, samuti võimalikku hooldekoduga kohanemise raskusi ning kehalise aktiivsuse, jõukohase tegevuse vajalikkust ning loomadega suhtlemise olulisust ja teraapilist mõju.

Ekspertintervjuude analüüs näitas, et Eestis on sotsiaalse talupidamise propageerimisega kõige rohkem tegelema Põllumajandusuuringute Keskus, kaasates teemakohastesse ümarlaudadesse erinevate ministriumite ja organisatsioonide esindajaid. Samas toimus viimane ümarlaud 2017. aastal ja viimasel ajal arenguid pole olnud. Kõikide vastanute arvamusel on vajadus sotsiaalse talupidamise järele olemas, see aitaks kaasa maapiirkondade arengule. Eakatele hooletalude loomise osas toodi positiivsena välja, et see võiks vähendada hooldekodude järjekordi, luua uusi töökohti, tähendada taskukohasemat hinda, lähendada erinevaid põlvkondi, kogukonna kaasamise võimalust. Samas ei ole praegu Eestis ühtegi eakatele mõeldud hooletalu, võimalike probleemidena toodi välja rahastamise probleemid, teenust reguleerivad seadused, ühtse arengut koordineeriva katusorganisatsiooni puudumist.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aaben, L., Paat-Ahi, G., Nurm, Ü-K. (2017) Pikaajalise hoolduse deinstitutionaliseerimise mõju hindamise raamistik. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Loetud aadressil: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/uuringud/pikaajalise_hoolduse_deinstitutionaliseerimise_moju_hindamise_raamistik_lopparuanne_2017.pdf
- Abrahams, P. (2010) *Health for Seniors*. London. Amber Books Ltd
- Bennett, J.-A, Winters-Stone K. (2011) Motivating older adults to exercise: what works? *Age and Ageing*, 40, 148-149. <https://doi.org/10.1093/ageing/afq182>
- Brownie, S., Horstmanshof, L., Garbutt, R. (2014). Factors that impact residents' transition and psychological adjustment to long-term aged care: A systematic literature review. *Journal of Nursing Studies*, 51, 1654–1666. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1016/j.ijnurstu.2014.04.011>
- Care -t -farms. (2017) Retrieved from: <http://www.care-t-farms.eu/index.php/en/>
- Cook, G., Cook, M., Thynne, E; Chandler, C. (2013) An evaluation of 'HENPOWER: Improving Wellbeing & Social Capital in Care Settings.. Final Report. Retrieved from: <https://equalarts.org.uk/media/HENPOWERfinalreport.pdf>
- Di Iacovo, F., O'Connor, D. (2009). *Supporting policies for Social Farming in Europe* , Retrieved from <http://www.umb.no/statisk/greencare/sofarbookpart1.pdf>
- Eesti Maaelu Arengukava (2014) Loetud aadressil: https://www.valitsus.ee/sites/default/files/contenteditors/arengukavad/mak_2014-2020.pdf
- Eesti Vabariigi põhiseadus.(1992). *Riigi Teataja I*, 26, 349. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949?leiaKehtiv>
- Ehni, H.-J., Kadi, S. , Schermer, M (2018) Toward a global geriatrics – gerontology and the theory of the good human life., *Bioethics. Special Issue: ethics on Ageing*, 32, 221-268) <https://doi.org/10.1111/bioe.12445>

- Elsey, H; Bragg, R., Elings, M., Cade, J.E., Brennan, C., Farragher, T., Tubeuf, S., Golg, R., Shickle, D., Wickramasekara, N., Richardson Z., Murray, J. (2014) Understanding the impacts of care farms on health and well-being of disadvantaged populations: a protocol of the Evaluating Community Orders (ECO) pilot study, <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2014-006536>
- Eurostat Statistics Explained, (2018) Elanikkonna struktuur ja vananemine. Loetud aadressil: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/et#Rahvastiku_van_anemise_varasemad_ja_tulevased_suundumused_ELis
- Fuchs, J.; Scheidt-Nave, C.; Hinrichs, T. ; Mergenthaler, A.; Stein, J. ; Riedel- Heller, S.G.; Grill, E. (2013) Indicators For Healthy Ageing — A Debate. <https://doi.org/10.3390/ijerph10126630>
- Gagliardi , C., Santini, S., Piccinini, F., Fabbietti, P., Di Rosa, M. (2018) A pilot programme evaluation of social farming horticultural and occupational activities for older people in Italy, <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1111/hsc.12641>
- Health& Aging, 2017, *Humanitys aging*, Retrieved from https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/2017-06/global_health_aging.pdf
- Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P. (2010). Uuri ja kirjuta. Kirjastus Medicina. Tallinn.
- Hrast, M.F.;Kopac Mrak, A.; Rakar, T. (2013) Social exclusion of elderly in Central and Eastern Europe. *International Journal of Social Economics*. Vol. 40.<https://doi.org/10.1108/IJSE-05-2012-0082>
- Herz,G., van Elsen, T. (2013) Kaasava talupidamise planeerimise, rajamise ja toetamise käsiraamat, loetud aadressil: [http://www.inclufar.eu/wp-content/uploads/8.4 Estonian Version.pdf](http://www.inclufar.eu/wp-content/uploads/8.4_Estonian_Version.pdf)
- Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (1993) *Riigi Teataja I*, 05.02.2019,8 Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/782508?leiaKehtiv>
- Kõrreveski, K. (2011) *Heaolu ja elukvaliteedi mõõtmisest OECD näitajate põhjal*. Statistikaamet. Eesti Statistika Kvartalikirj nr 4. Loetud aadressil: https://www.stat.ee/valjaanne-2011_eesti-statistika-kvartalikirj-4-11
- Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. OÜ Infotrükk.

- Lynn Cannon, M. (2015) *What is aging? Disease – a- Month*.61, 454-459.
<https://doi.org/10.1016/j.disamonth.2015.09.002>
- Litwin..H. (2012). Physical activity, social network type and depressive symptoms in late life: An analysis of data from the National Social Life, *Health and Aging Project*. Retrieved from
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3430832/>
- Luppa, M., Luck, T., Matschinger, H., König, H-H., Riedel-Heller, S. G. (2010). Predictors of nursing home admission of individuals without a dementia diagnosis before admission - results from the Leipzig Longitudinal Study of the Aged. *BMC Health Services Research* 10, 186.
<https://doi.org/10.1186/1472-6963-10-186>
- Malek, A. Md; Razzak, M.A.; (2017) "Rights of the elderly: an emerging human rights discourse", *International Journal of Law and Management*, Vol. 59 .
<https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1108/IJLMA-03-2016-0036>
- Moschny A, Platen P, Klaaßen-Mielke R, Trampisch U, Hinrichs U (2011) Barriers to physical activity in older adults in Germany: a cross-sectional study. *International journal of behavioral nutrition and physical activity* .
<https://doi.org/10.1186/1479-5868-8-121>
- Pang, Z., ; Yuan, H; Zhang, Y.-T; Packirisamy, M. (2018) Guest Editorial Health Engineering Driven by the Industry4.0 for Aging Society. *IEE Journal of Biomedical and Health Informatics*, 22, 1709 – 1710, Retrieved from:
<https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=8494910>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks: Sage. Third edition.
- Poliitikauuringute Keskus Praxis. Eesti sotsiaalkindlustussüsteemi jätkusuutliku rahastamise võimalused. Tallinn: Praxis, 2011. Loetud aadressil:
http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Tervishoid/Eesti_tervishoiu_rahastamise_jatkusuutlikkus/Eesti_sotsiaalkindlustussüsteemi_jatkusuutliku_rahastamise_voimalused_taeisversioon.pdf
- Pärnumaa Omavalitsuste Liit. (2018) *Haldusreform*. Loetud aadressil:
<http://pol.parnumaa.ee/haldusreform>

- Pärnumaa Omavalitsuste Liit. (2019) *Pärnumaa arengustrateegia 2035+* .Loetud aadressil:
<http://pol.parnumaa.ee/content/editor/files/P%C3%A4rnumaa%20arengustrateegia%2001.01.2019.pdf>
- Saarde Vallavalitsus (2019) Surju hooldekodu „Videvik“ kohamaksumuse kinnitamine. Loetud aadressil:
https://saarde.kovtp.ee/documents/119314/22329313/SaardeVV_08012019_korraldus_4.pdf/a0f292c4-c02b-4501-a2c1-4ee52686248d
- Sakkeus, L; Abuladze, L. (2012) SHARE uuring kui Eesti võimalus hinnata oma poliitikaid Euroopa riikide võrdluses. *Sotsiaaltöö*. 4.9-11. Loetud aadressil:
https://intra.tai.ee//images/prints/documents/134623643573_Sotsiaalto_4_2012.pdf
- Scott, E. (2017) How animals at Stepney City Farm are helping older people to look after their mental health. *Metro*. 14.07.17. Retrieved from:
<https://metro.co.uk/2017/07/14/how-animals-at-stepney-city-farm-are-helping-older-people-to-look-after-their-mental-health-6779459/>
- Scuderi, A., Timpanaro, G., Cacciola, S. Development Policies for Social Farming in the EU-2020 Strategy. - Quality - Access to Success, Retrieved from
<http://eds.b.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ut.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=858c22af-6ae7-4104-a0cc-7317f428459a%40pdc-v-sessmgr02>
- Sepp. V; Veemaa, J. (2016) . *Uuring „Teenuste uuenduslikum ja säästlikum korraldamine toimepiirkondade keskuste tagamaal“ Lõpparuanne* . Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusüuringute keskus RAKE. Loetud aadressil:
https://skytte.ut.ee/sites/default/files/skytte/teenuste_uuenduslik_pakkumine_lopparuanne.pdf
- Siseministeerium. (2012) Noorkõiv R., Loodla, K. (2012) *Rahvastiku võimalikud arengutrendid 2012-2030*. Geomedia. Loetud aadressil
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kohalikud_omavalitsused/2012_kov-indeks_rahvastiku_aruanne.pdf;
- Sirotkina, R. (2012) Aktiivsena vananemise strateegia 2013-2020 koostamisest. *Sotsiaaltöö*, 4.5-8 Loetud aadressil:

https://intra.tai.ee//images/prints/documents/134623643573_Sotsiaalto_4_2012.pdf

Sotsiaalkindlustusamet. (2018) *Eesti sotsiaalteenuste kvaliteedijuhis*. Loetud aadressil:

https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Asutusest/eesti_sotsiaalteenuste_kvaliteedijuhis_avaldatud.pdf

Sotsiaalministeerium.(2013) *Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020*. Loetud aadressil:

https://www.sm.ee/sites/default/files/contenteditors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananmise_aengukava_2013-2020.pdf

Sotsiaalministeerium.(2016) *Heaolu arengukava 2016 – 2023*. Loetud aadressil:

https://www.valitsus.ee/sites/default/files/contenteditors/arengukavad/heaolu_arengukava_2016-2023.pdf

Sotsiaalministeerium.(2016) *Hoolekandeesutused* . Loetud aadressil

www.sm.ee/et/hoolekandeesutused

Sotsiaalministeerium (2019) *Hoolekandeprogramm 2019-2021*. Loetud aadressil:

https://www.sm.ee/sites/default/files/lisa_3_hoolekandeprogramm_2019_2022_0.pdf

Sotsiaalministeerium.(2014) *Päevakeskused*. Loetud aadressil

www.sm.ee/et/paevakeskused

Sotsiaalministeerium. (2019) Riigi korraldatavad teenused. Loetud aadressil:

<https://www.sm.ee/et/riigi-korraldatavad-teenused>

Sotsiaalhoolekande seadus (2015). *Riigi Teataja* I ,5 Loetud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehtiv>

Sotsiaalteenuste osutamise kord (2018). *Riigi Teataja*, IV, 40 Loetud aadressil:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/429052018040>

Statistikaamet. (2014) Statistikaamet koostas uue rahvastikuproгноosi aastani 2040.

Loetud aadressil : <https://www.stat.ee/pressiteade-2014-022>

Statistikaamet.(2017) Eesti Statistika Kvartalikirj 2/17. Loetud aadressil:

https://www.stat.ee/valjaanne-2017_eesti-statistika-kvartalikirj-2-17

Statistikaamet (2019) *Rahvastik soo ja vanuserühma järgi*. Loetud aadressil:

<http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RV021>

- Statistikaamet (2019) Pärnu maakonna rahvastikupüramiid 1.jaanuar 2018. Loetud aadressil: <https://www.stat.ee/ppe-49792>
- Surju hooldekodu „Videvik” põhimäärus (2018) Riigi Teataja, IV, 10. Loetud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/426102018010?leiaKehtiv>
- Tammiste Hooldekodu. Loetud aadressil: <http://tammiste.ee/hooldekodust/>
- Tasuja, M. (2018) Sotsiaalse kaitse kulutused on tõusuteel. *Eesti Statistika Kvartalikirj, nr 2* Loetud aadressil: https://www.stat.ee/public/artiklid/2018/06/18/sotsiaalne_kaitse.pdf
- Tesch – Roemer, C. (2012) Active ageing and quality of life in old age. *United Nations publication*, Retrieved from http://www.dza.de/fileadmin/dza/pdf/2012_Active_Ageing_UNECE.pdf
- Tulva, T. (toim), (2008). *Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes*. Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Tulva, T., & Kiis, A. (2001). *Vananemine Eestis: eakate toimetulek ja teenuste vajadus*. Loetud aadressil <http://raulpage.org/koolitus/vananemine.html>;
- Turu-uuringute AS (2012) *Eakad, september 2012*. Loetud aadressil: <https://humanrights.ee/app/uploads/2017/01/Eakate-olukord.pdf>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2013). *World Population Ageing 2013*. Retrieved from <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2013.pdf>
- Varik, K. (2016). *Sotsiaalne talupidamine Euroopas ja Eestis*. (Bakalaureusetöö). Loetud aadressil http://sev.ee/wp-content/uploads/2013/02/varik_kerli.pdf
- Von Schwanenflügel, K. (2017) Sotsiaalne talupidamine Naatsaku talu näitel. (lõputöö) . Loetud aadressil: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/58153/schwanenflugel_kersti_von.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool 2014. Loetud aadressil: file:///E:/L%C3%95PUT%C3%96%C3%96/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Intervjuu küsimused hooldekodude klientidele

ÜLDANDMED:

1. Kui vana Te olete?
2. Milline oli Teie elukoht enne hooldekodusse asumist: maakond, vald....
3. Kas elasite:
 - Enda majas
 - Korteris
 -
4. Kui kaua olete hooldekodus elanud ja milline oli hooldekodusse asumise põhjus?
5. Mille järgi valisite selle hooldekodu, kus praegu elate?

KODUNE ELUKESKKOND:

6. Millised olid kodus elades Teie igapäevatoimingud?
7. Kas kodus elades tegelesite ka aianduse, põllundusega?
8. Kas kodus elades pidasite koduloomi?

PRAEGUNE ELUKESKKOND HOOLDEKODUS:

9. Millised olid kõige suuremad muutused Teie igapäevaelus, kui hooldekodusse tulite?
10. Millega tegelete hooldekodus elades?
11. Kas tunnete mingist tegevusest hooldekodus elades puudust?
12. Kas Teile meeldiks võimalusel mingit jõukohast tööd teha?
13. Kas Teile meeldiks kodu- , või lemmikloomadega tegelemine? Miks?

VÕIMALIK HUVI HOOLETALU VASTU:

14. Kui oleks võimalik elada hooletalus, kus oleks koduloomad ja oleks võimalik jõukohase tööga tegeleda, kas oleksite sellises hooletalus elamisest huvitatud?
15. Kas arvate, et sellisest hooletalust oleksid eakad inimesed huvitatud ? Palun põhjendage.

Lisa 2. Ekspertintervjuu küsimused Põllumajandusuuringute Keskuse esindajale.

1. Põllumajandusuuringute Keskuse kodulehe andmetel taaselustati 2017. a lõpus võrgustikutöö sotsiaalse talupidamise teemal. Millised eesmärgid või ülesanded võrgustikutöös püstitati ning millised arengud on tänaseks toimunud?
2. Kas ja milliste ametkondadega teeb Põllumajandusuuringute Keskus koostööd sotsiaalse talupidamise teemal?
3. Kui paljud talud Teie andmetel tegelevad Eestis sotsiaalse talupidamisega ning millisele sihtgrupile nad on orienteeritud? Võimalusel palun nimetage talud.
4. Kas Teile teadaolevalt tegeleb mõni talu ka eakatele hooldusteenuse pakkumisega lisaks põllumajandustegevusele?
5. Kas Teie arvates oleks sellisel teenuse vastu huvi – nii teenuse pakkujate kui ka klientide poolelt?
6. Millised tegevused on Põllumajandusuuringute Keskusel lähiajal sotsiaalse talupidamise arendamise teemal planeeritud?
7. Kas soovite enda poolt midagi antud teemal lisada ja kas olete uurimuse tulemustest huvitatud?

Lisa 3. Ekspertintervjuu küsimused Eesti Külaliikumine Kodukant esindajale.

1. Kas Teie ühendus on olnud seotud sotsiaalse talupidamise teemaga, mida teate selle arengust Eestis?
2. Kas Teie arvates sotsiaalne talupidamine ja ka kitsamalt hooletalude loomine oleks maapiirkondadele nii tööhõive kui kogukonnatöö ja eakate hoolekande võimaluste laiendamise mõttes vajalik?
3. Kas sooviksite midagi antud teemal enda poolt lisada ja kas olete uurimuse tulemustest huvitatud?

Lisa 4. Ekspertintervjuu küsimused Eestimaa Talupidajate Keskliidu esindajale.

1. Kas talupidajate poolt on tuntud huvi lisaks põllumajanduslikule tegevusele talus muude tegevusvaldkondade lisamisele/arendamisele ?
2. Kas ja kui palju on talupidajad sotsiaalse talupidamise teemaga üldse kursis ja kas sellele teemale vastu on huvi?
3. Kas ja kui palju on Eestimaa Talupidajate Keskliidu andmetel talusid, mis tegelevad mingis vormis sotsiaalse talupidamisega? Kui jah, siis kes on teenuse kasutajaks?
4. Kui sotsiaalse talupidamisega tegelejaid on, siis milliseid probleeme teenuse arendamisel on välja toodud?
5. Kas on olnud huvi sotsiaalse talupidamise raames eakatele hooldusteenuse pakkumise vastu, ehk siis hooletalude loomise kohta?
6. Kas ja kuidas võiks Teie arvates hooletalude loomine tuua kasu talupidajatele või siis maapiirkondade arengule üldisemalt?
7. Mida sooviksite antud teema kohta enda poolt lisada, kas olete uurimuse tulemustest huvitatud?

Lisa 5. Ekspertintervjuu küsimused Sotsiaalministeeriumi esindajale Arne Kailas'ele.

1. Põllumajandusuuringute Keskus on korraldanud sotsiaalse talupidamise teemalisi ümarlaudasid - 5. detsembril 2017 a toimunud ümarlaul osalesite Teie Sotsiaalministeeriumi esindajana. Selle ümarlaua oli üheks põhiteemadest oli arutelu sotsiaalse talupidamise arengu võimalustest Eestis. Millised arengud on antud teemal toimunud tänaseks Sotsiaalministeeriumi tasandil?
2. Millised probleemid on Teile teadaolevalt tõstatunud sotsiaalse talupidamise arendamise osas? Millised võiksid olla lahendused?
3. Sotsiaalse talupidamise üks võimalustest on eakatele mõeldud hooletalud. Kas ja milliseid probleeme võiks eakatele mõeldud hoolekandeteenuste osas lahendada eakatele mõeldud hooletalude arendamine ? (näiteks - hooldekodude järjekorrad, tuttav ümbrus, harjumuspärased tegevused?)
4. Kas praegu on ja/või milline saaks olla riigipoolne tugi teenuse arendamiseks?
5. Kas sooviksite enda poolt midagi antud teema osas lisada? Kas ministeerium oleks huvitatud uurimuse tulemustest?

Lisa 6. Ekspertintervjuu küsimused Maaeluministeeriumi esindajale.

1. Põllumajandusuuringute Keskuse andmetel taaselustati 2017 a lõpus võrgustikutöö sotsiaalse talupidamise teemal ning on toimunud sotsiaalse talupidamise ümarlaud, millel ka Maaeluministeeriumi esindajad on osalenud. Millised arengud on sellel teemal Maaeluministeeriumi tasandil tänaseks toimunud?
2. Kas ja millised probleemid sotsiaalse talupidamise arendamisel Teie arvates täna olemas on ja millised lahendused nendele probleemidele oleks?
3. Kas ja milliste ametkondadega on Maaeluministeerium sotsiaalse talupidamise teemal koostööd teinud, millised on tulemused, millised edaspidised planeeritud tegevused?
4. Kas sotsiaalse talupidamise teema raames on kõneks olnud ka eakatele mõeldud hooletalude arendamise vajadus ja võimalused?
5. Kas eakatele mõeldud hooletalude arendamine võiks Teie arvates maapiirkondades ettevõtluse arendamisele positiivset mõju avaldada ja kas teenuse osas võiks olla nõudlust?
6. Kas soovite antud teemal enda poolt midagi lisada ja kas oleksite käesoleva uurimuse tulemustest huvitatud?

SUMMARY

CARE FARMS FOR THE ELDERLY – ABOUT THE NECESSITY TO DEVELOP THE SERVICE IN PÄRNU COUNTY BASED ON THE EXAMPLES OF TAMMISTE CARE HOME AND SURJU CARE HOME „VIDEVIK“

Eve Paugus

The aging of the population and the increase of the percentage of the elderly causes making changes both in healthcare and social policy so that it would support the coping of the elderly and securing the optimal living environment.

When developing the welfare service for the elderly, one of the solutions could be social farming which means creating welfare farms. Increasingly more attention is being paid to social farming in the member states of the European Union. In case of social farming one of the aims of the farm is to provide social welfare services. Clients of social farms may be of all ages, they benefit from it and their self-esteem and welfare will increase. (Care -t-farms, 2017)

The purpose of the present thesis was to identify the need for creating care farms and providing welfare services for the elderly there based on the example of Tammiste care home and Surju care home „Videvik“; also to introduce the results to interest groupings: the Agricultural Research Centre, Central Federation of Estonian Farmers, Ministry of Rural Affairs, Ministry of Social Affairs, the Estonian village movement „Kodukant“.

The research question in the present thesis was how do the elderly of Tammiste care home and Surju care home „Videvik“ assess the need for care farms.

In order to achieve the aim of the present thesis the following research tasks were set:

- give an overview of the policy and welfare services for the elderly in European countries and in Estonia;
- give an overview of social farming and the essence of care farms;
- give an overview of the municipalities in Pärnu county, the age type composition of the population and the care homes for the elderly in Pärnu county;
- conduct interviews with the elderly receiving care service in Tammiste care home and Surju care home „Videvik“;

- conduct expert interviews with the representatives of the Agricultural Research Centre, Central Federation of Estonian Farmers, Ministry of Rural Affairs, Ministry of Social Affairs and the Estonian village movement „Kodukant“, and provide feedback of the research results to the above mentioned institutions.

In the theoretical part of the thesis the author gives an overview of the elderly policy in Europe and in Estonia and the services meant for the elderly in care homes. In addition an overview of the concept of social farming and care farms is given and the positive effect of physical activity and caring for animals on the elderly is discussed.

The empirical part of the thesis provides an insight to the municipalities in Pärnu county, demographic composition of the population and the possibilities of round the clock care services in Pärnu county; it also introduces Tammiste care home and Surju care home „Videvik“. It introduces the methodology of the research and the sample, and analyses the data. Pursuant to the analysis conclusions and proposals were made.

In the present thesis the author used qualitative research method and semi-structured interview as a method of gathering data. Eight elderly clients of Tammiste care home and Surju care home „Videvik“ formed the research sample. Moreover, expert interviews were conducted with the representatives of the Agricultural Research Centre, Central Federation of Estonian Farmers, Ministry of Rural Affairs, Ministry of Social Affairs and the Estonian village movement „Kodukant“ to receive further information both on social farming in general and more specifically on the present situation of setting up and developing care farms.

In case of care home clients the author wished to find out what was their home environment like, why they had to settle down in a care home, how has it changed their life and what is their possible interest in care farms. The analysis of the research results revealed that majority of the respondents previously lived in a private house. The reason for settling down in care home in all cases was health decline. In Surju care home most clients pointed out as important the familiar environment and closeness to home. All the respondents had previously been engaged in gardening, some had taken care of flowerbeds, others engaged in farming in a small farm, most were familiar with taking care of animals. When asked about changes made in life after moving to care home many of the

elderly questioned mentioned having become lazier, being without work, interest in feasible work. People pointed out that leaving home was an ordeal, a mental trauma, now an unfamiliar environment. Those who had kept animals missed them, they pointed out having taken care of the animals the whole life and enjoying it; they admitted that it is not allowed to keep pets in care home although it would have a therapeutic effect on the elderly. People had different opinions on the service of care farms. It could be concluded from the answers that people who had previously been engaged in farming or gardening and who had kept animals were more interested in that opportunity as it would be a familiar environment for them. Nevertheless, only one respondent had read about the availability of care farms in other countries – the fact showing insufficient spread of information among potential clients.

The results of the analysis of the interview support the research reflected in the theoretical part of the thesis according to which it is important for the elderly to maintain the familiar surroundings, possible difficulties in adapting to the care home and the necessity of physical activity, feasible work and interaction with animals and its therapeutic effect.

The analysis of expert interviews showed that the Agricultural Research Centre has done the most to promote social farming in Estonia by engaging representatives of various ministries and organisations to thematic round table discussions. On the other hand, last round table took place in 2017 and there have been no further developments recently. According to all respondents the need for social farming exists, it would be beneficial to the development of rural areas. Some of the advantages of setting up care farms for the elderly are that it would reduce the waiting list in care homes, create new jobs, make the price more affordable, bring different generations closer to each other, offer an opportunity to involve local community. At the same time there are no such care farms for the elderly in Estonia at the moment. Financing difficulties, legislation regulating the service and the lack of an umbrella organisation coordinating joint development were mentioned as possible problems.

On the basis of the research results the author suggests to intensify the cooperation between the institutions and organisations related to social farming, including development of care farms for the elderly – that would be ensured by the existence of a single coordinating umbrella organisation and by raising awareness among both potential

service providers and clients. It is also vital to support the service on the government level both financially and by adjusting the legislation.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eve Paugus

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Hooletalud eakatele – teenuse arendamise vajalikkusest pärnu maakonnas tammiste hooldekodu ja surju hooldekodu „videvik“ näitel

mille juhendaja on Anne Rähn,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Eve Paugus

22.05.2019